

Sörös Pongrácz.

Frangepán Ferencz, kalocsai érsek, egri püspök.

Századok. 1917. VII—VIII. füzet.

Frangepán Ferencz, kalocsai érsek, egri püspök.

(I. közlemény.)

I.

János király neves, az ellenféltől is tisztelt, szeretett diplomatája ősi család tagja. A Frangepánok családfája a XII. század első harmadáig nyúlik vissza és Duim vegliai comestól és feleségétől, Mária asszonytól nyomról-nyomra követhetjük a különböző ágakra szakadt család leszármazását.

Ferencz dédatyja János vegliai, zenggi, modrusi comes, dalmát-horvát kormányzó volt. Nelipics Katalinnal való házasságából született fia György, ugyancsak vegliai, zenggi, modrusi comes, a győri püspökség kormányzója. György nagy családot hagyott maga után, négy fiút, Jánost, Andrást, Miklóst, Gergelyt, a későbbi kalocsai érseket és három leányt, Dorottyt, Ilonát és Katalint.¹

A legidősebb fiú, János 1481 február 20-án már nő, sőt házasságából egy leánya is született, Katalin.² Egy-két évvel utóbb kapott fiörököst, a ki a keresztségben János nevet kapott.

Erre a Jánosra várt, hogy a Frangepánok Czetini ágát fönntartsa, mivel egyetlen gyermeke volt atyjának. A Czetiniek többnyire a szép fekvésű Czetinben, a mai Modrus-Fiume megye keleti határa közepe táján fekvő várukban laktak, a hol Ferencz-rendi kolostor is volt.³ Itt töltötte János első gyermekéveit s valószínű, hogy Szent Ferencz kedvelt fiai közül került ki első oktatója, talán Jozefics Ferencz, a ki utóbb nagy hatással volt élete jövő folyására. Nagyobbacska, 11—12 éves fiú volt, mikor az a csapás érte, hogy atyja a törökkel vívott udvinai csatában 1493 szeptember 11-én elesett.⁴ A további években talán atyai nagy-

¹ L. *Thallóczy-Barabás* : A Frangepán-család oklevéltára II. kötetéhez csatolt családfát. V. ö. Nagy Iván : Magyarország családai, III. 244. l.

² *Thallóczy-Barabás*, id. m., II. 158. l.

³ *Margalits* : Horvát történ. repertorium, II. 565. l.

⁴ *Thallóczy-Barabás*, id. m., II. 213. l., *Margalits*, id. m., II. 725. l.

bátyja, Frangepán Gergely gondoskodott neveléséről. Karcú, elég magas, finom testű, piros arcú ifjúvá nőtt.¹

Nagybátyja vezetése mellett birtokaival is kezdett foglalkozni és gyarapítgatta a családi vagyont. 1503 július 20-án Budán kelt rendeletével II. Ulászló azt a megbízást adta a zágrábi káptalannak, hogy Czetini Gergely veszprémi püspököt, kérelmezett kalocsai és bácsi érseket, valamint kisöcscsét, Jánost, néhai Czetini János fiát iktassa be a tőlük Japriczi Gergelytől megvásárolt Boskócz és Bisztra zágrábmegyei jószágok birtokába.² Augusztus folyamán a káptalan teljesítette a királyi parancsot.³ Vagy egy évvel utóbb a két rokon újabb jószágot szerzett. 1504 szeptember 11-én Jankovich György és fiai a zágrábi káptalan előtt megjelenván, zágrábmegyei jószágukat, Kersztinát 300 arany forint fejében Frangepán Gergely kalocsai érseknek és kisöcscsének, Czetini Jánosnak vallották be.⁵

Valami egy évtizedig élt a világban, gazdaságával foglalkozva s mint II. Ulászló kamarása, udvari szolgálatot végezve;⁵ ekkor azután felébredt benne a gyermekkori szeretet Szent Ferencz fiai iránt s az ehhez a rendhez tartozó Jozefics Ferencznek, a későbbi zenggi püspöknek nem valami sokat kellett biztatnia, hagyja ott gazdagságát s öltse föl Szent Ferencz alázatos ruháját.⁶ A nélkül, hogy nagybátyját vagy rokonságát értesítette volna, titkon Rómába ment s a szigorúbb szabályokat követő ferencesek, a minoriták araceli monostorába költözött. Most vette fel a Ferencz nevet s ezentúl a Czetini jelzőt sem használja, hanem állandóan Frangepán Ferencznek írja magát.

1514-ben, 1515-ben történhetett, hogy kolostorba vonult s 1515 nyarán már fogadalommal is Szent Ferencz rendjéhez kapcsolta magát. Lépése, úgy látszik, főleg nagybátyját, a kalocsai érseket aggasztotta s rávette II. Ulászló királyt, folyamodjék X. Leó pápához, oldja fel Frangepán Ferenczet szerzetesi fogadalma alól. II. Ulászló hajlott a kérelemre

¹ Később is ilyennek mondták. Nuntiaturberichte aus Deutschland nebst ergänzenden Aktenstücken, I/4. 296. l.

² Thallóczy-Barabás, id. m., II. 251. l.

³ U. o., 252—253. l.

⁴ U. ott, 256. l.

⁵ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/4. 295. l. Bizonyára csak 1504 szeptember 11-c után lett kamarás, mivel különben a király megemlíttette volna ezen szolgálatát.

⁶ Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából, II. 214. l., v. ö. 370. l., Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/4. 295. l.

s rámutatva a töröktől folyton fenyegető veszedelemre, fölötte kívánatosnak mondta úgy Szlavóniára, mint az egész országra, hogy ez az ifjú, a ki a közelmúlt napokban tett fogadalmat, ez alól fölmentést nyerjen s mint családjának utolsó sarja, Szlavónia egyedüli reménye, a világi életbe visszatérhessen. X. Leó pápa, noha utalt rá, hogy igen nehéz esetről van szó, mivel a szentszék szinte sohasem szokott a szerzetesi fogadalmak alól felmentést adni, 1515 szeptember 25-én teljesítette a király kérelmét s külön bevét intézett Frangepánhoz, melylyel a felmentésről értesítette.¹

Frangepán Ferencz nem használta fel a kivételes pápai kegyelmet, hanem megmaradt szerzetében. Hogy elhatározását a muló évek sem változtatták meg, bizonyosága Frangepán Gergely kalocsai érsek 1520 augusztus 7-iki írása, a melylyel emlékezetül adta, hogy figyelembe vevén kisöccsének, tekintetes és nagyságos Frangepán János csetini grófnak szerzetbe lépését s az összes atyai birtokairól való lemondását, nehogy ezek idegen kezekre szálljanak, ő, mint közvetlen örökös és nagybátya, Czetina, a két Kladussa, Hotes és Verhovina várakat és a hozzájuk tartozó városokat, falvakat Frangepán Györgynek és Mátyásnak ajándékozta.²

Frangepán Ferencz mindezzel már nem törődött. Neki elég volt, hogy mint áldozópap, Istennek szolgálhatott,³ gyönyörködött könyveiben, másolgatott s talán maga is irogatott,⁴ élvezte a társak barátságát, kik közül De Soria Bernardin, a későbbi ravellói püspök, Asti Bernát, Babucoi Felix, Sarzanai Bonaventura, a római és a spanyol Angelus, a spanyolországi István állottak közelebb szívéhez s mindenekfölött a kolostor nyugodt, boldog életét. Közbenközben pedig visszaszárnnyalt gondolata hazájához, bensően szeretett testvéréhez, a ki időközben Perényi Gábor felesége lett s ha egy-egy magyar Rómába került, kikérdezte a hazai eseményekről, mint egyik római követsége alkalmával Brodarics Istvánt, a kivel De Soria társaságában találkozott.⁵ Rendjében szeretetnek, becsülésnek örvendett s a római rendtartomány feje lett.⁶

¹ *Theiner* : Vetera monumenta historica Hungarum sacram illustrantia, II. 623. l.

² Thallóczy-Barabás, id. m., II. 339—340. l.

³ L. *Schmitt* : Episcopi Agrienses fide diplomatum concinnati, III. 333—335. l., Egyháztörtén. eml., III. 46—47. l.

⁴ 1532-ben az aracellieknek különös gondjába ajánlotta kéziratait.

⁵ 1532 augusztus 17-i levele alapján, melyről még lesz szó.

⁶ *Theiner* : Vetera monumenta Slavorum meridionalium, I. 602. l.

Ebben az állásában hallotta meg annak a rettenetes csapásnak hírét, a mely a mohácsi mezőn a magyarságot érte s mely őt hazája szeretetén kívül azért is szíven találta, mivel az ütközetben elesett sógora, Perényi és özvegyen hagyta feleségét, árván gyermekeit. Erre a hírre elhatározta, hogy visszatér hazájába, özvegy testvére és gyermekei gondját viseli, megszabadítja, kivonja őket az esetleges veszedelemből, mely rájuk fenyegető lehet. Ez volt visszatérésének az első oka. De volt másik is. VII. Kelemen pápa értesülvén Frangepán újtjáról, a magyar ügyek miatt fontos megbízást adott neki.

Mikor Frangepán útra szánta magát, Magyarországon már szakadás történt a miatt, kié legyen a korona. Zapolyai János erdélyi vajda és Ferdinánd cseh király, osztrák főherczeg vették fel a küzdelmet II. Lajos örökségeért. VII. Kelemen, a ki ekkor, mint a cognaci liga tagja, Habsburg-ellenes politikát folytatott, Frangepánnal tudatta a vajdával, hogy jóindulattal viseltetik iránta s királylyá választása érdekében a lehetőségig munkás lesz.

Mikor Frangepán az országba érkezett, mint mondja, mindent másként talált, mint hitte és remélte, a sok nehézséggel, küzködéssel elért országban két királyt, ki a megsebzett, elnyomorodott országért küzködött. Először a római királyt látogatta meg, mert ez esett előbb útjába. Mivel itt, mondja közelebbi részletezés, megokolás nélkül, semmit sem tehetett, elment a másikhoz.

Kétségtelen, hogy Frangepán először Ferdinándhoz ment. Még 1526-ban Pozsonyban volt s megjelent Mária királynénál s találkozott a vele benső barátságban levő Brodaricscsal, ekkor még Ferdinánd hívével s ennek társágában egy alkalommal Oláh Miklós királyi titkárnál volt ebéden.¹ Ha a béke érdekében emelt szót, ha Ferdinándot arra akarta rávenni, hogy Zapolyai javára mondjon le a magyar koronához való szerződéses jogáról vagy Ferencz francia király érdekében fáradt, akkor nem csoda, hogy itt semmit sem tehetett.

Elment tehát a másikhoz, a november 10-én már az ország királyává koronázott Jánoshoz. Természetes, hogy VII. Kelemen üzenetének meghozója szíves fogadtatásra talált és János király 1527 január 20-án Esztergomban kelt levelével hálásan köszönte a pápának az üzenetet, a melyet számára

¹ Oláh Miklós levelezése (Magyar történ. eml., Okmánytár, XXV.), 320. l.

a Krisztusban tisztelendő atya, Frangepán Ferencz vitt. Egyszersmind kérte VII. Kelement, méltóztassék országáról s róla úgy gondoskodni, hogy Ferdinánd támadása ellen biztosítva, a kereszténység közös ellenségére, a törökre támadhasson; ¹ ugyanekkor kérte és, legalább szóbeli tudósítás szerint, meg is kapta a pápa engedélyét, hogy Frangepán mellette maradhasson.²

Mint Frangepán elmondja, sokat beszélt János királynak a békességről. Ezen közben történt, hogy a békesség megvalósítása céljából kitűzték az olmützi tárgyalást, a melyre úgy a magyar uralomért küzködő királyok, mint a két király közt a közvetítő szerepét vivő lengyel udvar követeket küldtek.

Kezdetben Verböczy István és Brodarics István püspök voltak János király választottjai a követségi útra. Még május végén is úgy volt, hogy Verböczy megy el; azonban megbetegedett s ekkor Frangepánra esett a király választása.³ János király, írja pár évvel utóbb Frangepán, igen sürgette, legyen egyik követe, sőt a követség feje. Sokáig ellenkezett, de végre győzött nála a megegyezésből eredhető jó reménye s az a hite, hogy az emberek inkább keresztények, mint ellenfelek. Hogy pedig ne mint magánember, egyszerű szerzetes menjen a tárgyalásra, a király és tanácsosai sok kérésére beleegyezett, hogy, már az ő gondolata szerint csak a követség tartamára, kalocsai érsekké nevezzék ki.⁴ A kalocsai érsekké nevezés úgy sem jelentett most egyebet, mint hogy címet, állást adott, jövedelmet csak nagyon módjával lehetett utána húzni.

Zsigmond lengyel király biztosainak tudósítása szerint Frangepán érsek és Brodarics püspök július 3-án délután már Olmützbe érkeztek s hamarosan megkezdődtek a tárgyalások.

A megbízottak érintkezése alkalmával alig maradt fönn

¹ Szalay: Adalékok a magyar nemzet történetéhez a XVI-dik században, 13—14. l., *Fraknoi*: Magyarország és a római szent-székek, III. 7. l.

² Theiner: Vetera monumenta Slavorum meridionalium, I. 602. l.

³ *Fraknoi*: Werböczi István életrajza, 265—266. l.

⁴ Frangepán már említett 1532 augusztus 17-i levelében. — Frangepán mint érsek ezt a gyűrűpecsétet használta: két egymással szemben ágaskodó, felkunkorított farkú stilizált oroszlán, mindegyike két első lába közt két-két golyót tart s az így egymás mellé került négy golyón kereszt van s ettől jobbra, balra F betű; alul, a két oroszlán közt ARC (archiepiscopus Colocensis) betűk. A pecsét rajzát l. *Szederkényi*: Heves vármegye története, II. 49 l.

kétség, hogy a nélkül válnak el egymástól, hogy a két király megbékülését elérhetnék. Frangepán, kinek kiváló szellemi tehetsége, szónoki tehetsége feltűnést keltettek s nemis lelkülete sem kerülte el a figyelmet,¹ hasztalan fáradt. Ferdinánd megbízottjai ugyanis nem kevesebbet kívántak, mint hogy János mondjon le a trónról, fizessen Ferdinándnak kárpótlást, szolgáltatassa át a beszedett országos adót, térítse meg az özvegy királyné, Mária javain okozott károkat.² Így persze nem lehetett békét kötni. De Ferdinándnak nem is valami méltányos, elfogadható béke volt a célja; arról, megbízottjai nyilatkozatai eléggé mutatták, hallani sem akart, hogy ő térjen ki János elől, hanem csak időt akart nyerni, hogy a megegyezésben bizakodó ellenfelet áztatva, várakozásra, tétlenségre bírja, maga pedig fegyveres támadásra készülhessen.

Az eredménytelen tanácskozás után az első csalódáson átesett Frangepán hallani sem akart róla, hogy továbbra is politikával foglalkozzék, meddő tárgyalásokkal töltse az idejét s különben sem az volt a szándéka, mikor kolostorát elhagyta, hogy oda többé vissza ne térjen. Mikor tehát az olasz király értekezésről János király udvarába megérkezett, a király és tanácsosai előtt lemondott a követség céljára, fényének emelésére elvállalt kalocsai érseki címről, hiszen címet, vagyont hagyott ő hazájában s kijelentette, hogy szerzetesi hivatásának akar megfelelni s ezért visszamegy az olasz földre. Már útvjáról gondolkozott, mikor Ferdinánd, a ki július végén fegyverrel támadt János királyra, Buda ellen küldte hadait. János király augusztus 12-én oly szorult helyzetbe jutott, hogy, tartván tőle, hogy a Tisza felé még szabad visszavonulási útját elvágják, elhagyta Budát. Seregei további veresége pedig szeptember folyamán arra kényszerítette, hogy Erdélybe vonuljon. Ebben a nyomorult helyzetben, mondja Frangepán, kénytelen volt a szerémi püspökkel, Brodarics Istvánnal a lengyel királyhoz követségbe menni.

Ezen követség célja az volt, hogy a lengyel király engedje meg Jánosnak, hogy területén katonákat szedhesen. Frangepán és Brodarics még október folyamán a lengyel udvarhoz utaztak s november 6-án már lengyel földről

¹ Franciscus comes de Frangepanibus, archiepiscopus Colocensis, . . . vir profecto singulari ingenio, animo et eloquentia praeditus. Acta Tomiciana, IX. 204. l.

² V. ö. Statileo János életéhez cz. dolgozatom, A pannonn. főapátsági főisk. évkönyve az 1915—1916-iki tanévre, 13. s köv. l.

írtak Zsigmond királynak, kérvén őt, hagyja meg Tarnowszki Jánosnak, indítsa el azt a 2000 főnyi katonaságot, melyet János királynak ígért; mert nekik, midőn Tarnowban felkeresték, azt mondta, hogy csak különös királyi rendeletre teljesítheti kívánságukat. Pedig bizony királyuknak nagy szüksége volna úgy katonákra, mint ügyes csapatvezérekre s ha kedvező körülmények közé jut, bőséges vizontszolgálatot nyújt értök a lengyel udvarnak. Zsigmond király megadta a kért beleegyezést s erre november 11-én Lembergben keltezett levelükkel újból Tarnowszkihoz fordultak s arra kérték, ne csak a megígért 2000 főnyi katonaságot adja meg, hanem 2000 lovas, 500 gyalogost, 2000 íjászt is küldjön Munkácsra, a hol megkapják zsoldjukat, azután János király zászlai alá vezetik őket.¹

Tarnowszkinál tett kérelmek után egy ideig még Lembergben voltak,² majd, Verbőczy is csatlakozván hozzájuk, a Piotrkowban tartózkodó Zsigmond királyhoz indultak. Mivel Brodarics, a ki köszvényes ember volt, útközben pihe-nésre szorult, gyengélkedett, Verbőczy és Frangepán, őt megelőzve, érkeztek a lengyel udvarba. Zsigmond király szívesen fogadta a rokon uralkodó követeit s nyomatékosan hangoztatta előttük, hogy semmit sem ad azokra a vádakra, melyeket János királyról hangoztatnak, terjesztenek, főleg nem arra, hogy János a török kedvéért még a hitéhez is hűtlenné vált volna.³

Kevéssel ezen fogadtatás után Verbőczy visszatért urához s a következő időben Frangepán a föllábadt s megérkezett Brodarics társaságában folytatta a lengyel udvarnál az alkudozásokat, melyeknek fő célja az volt, hogy fegyveres segítséget szerezhessenek Lengyelországban.

A követek nem számítottak rá, s nem is tudtak róla, hogy mialatt ők lengyel földön fáradoznak, otthon még aggasztóbbá vált János király helyzete, mint mikor távoztak. Csak az ellenséges forrásból eredő hírekből tudtak meg egyet-mást a hazai eseményekből. Frangepánt módfölött bántotta ez a tájékoztatatlanság, mint maga mondta, elfutotta miatta a méreg s ezen hangulatában 1528 január 23-án igen éles hangú levelet írt Verbőczynek. Szemére vetette, hogy semmi tájékoztatást nem nyújtanak nekik, nem ismertetik meg velük az ügyek állását. Ennek azután az a következ-

¹ Sörös : Jerosini Brodarics István, 84—85. l.

² Fontes rerum Transylvanicarum, IV. 152. l.

³ Acta Tomiciana, X. 65. l.

ménye, hogy Ferdinánd követei, kikhez folyton érkeznek a futárok, csodálatos dolgokat beszélnek János király vereségéről s ők nem czáfolhatják meg a híreket, meg bizonyítani sem tudják őket. Már levelet költeni mégsem akarnak. Azt hiszen nem bánja, mondja Frangepán, hogy tudják róla, hogy szegény, de azt bizony nem akarja, hogy azt tudják róla, hogy hazug. Gondoskodjanak több, nagyobb éberséggel az ügyekről, hiszen fönnmaradásuk forog kockán. Lám, Ferdinánd követei egymásután a maguk ura részére nyerik meg János barátait s már arról beszélnek, hogy azokat a lengyeleket, a kik korábban János szolgálatába léptek, jószágvesztéssel fenyegetve, vissza kell hívni. Ő ellenezni fogja, hogy ez a terv megvalósulhasson. Bizonyos azonban, hogy János király ügyei Lengyelországban igen rosszul állanak. Hát ha ő kiszorul Magyarországból, ezer helyet, kolostort talál, a hol szegénységben, nyomorúságban, mint szerzetesi hivatása magával hozza, megvonhatja magát; de Verbőczyt és társait nem kísérik ám át örökségeik, hivatalaik az ország határán. Ne feledkezzenek meg róla, hogy jövő sorsukról van szó. Figyelmezteti Verbőczyt még arra is, iparkodjanak az elpártolt Erdődi Simon zágrábi püspököt ismét János részére nyerni, pártjára vonni s ezen célból kilátásba kell neki helyezni az esztergomi érsekséget, melyre ő, Frangepán úgy sem vágyódik.¹

Nehéz, magukra hagyott állapotukban is iparkodtak a követek megtenni, a mit tehettek; de végre is eredménytelen maradt a fáradozásuk. Zsigmond király február 20-án kijelentette, hogy hadára a török, tatár miatt otthon is szükség van s ha Jánosnak segítséget adna, ezt Ferdinánd is megvárhatná tőle; arra azonban szívesen vállalkozik, hogy a két versenytárs között békeközvetítő legyen; a béke érdekében követeket fog küldeni úgy Ferdinándhoz, mint Jánoshoz s ez utóbbit különösen kéri, gondoljon ki valami módot, a melyen békére lehetne verődni; ne zárkózzék el a béke gondolatától, hiszen híre jár, hogy a török is háborúra készül Magyarország ellen.²

Frangepán az öthónapos meddő lengyel követségből azon szilárd elhatározással indult útnak, hogy, a mint János királlyal találkozik, valóra váltja tervét, mely már az olműtzi tanácskozásról visszatértében is foglalkoztatta, engedélyt kér tőle, hogy visszatérhessen Rómába. De, mikor a határ-

¹ Horváth István: Verbőczy emlékezete, II. 266—270. l.

² Sörös, id. m. 86. l.

hoz ért, nem volt rá szíve, hogy megtegye, a mit akart, mert a csatából, királyságából, hazájából menekülő János királylyal került szembe. János király ugyanis márcziusban Szinánál szinte teljes vereséget szenvedett, visszavonulás közben is megtépdesték seregét Ferdinánd hadai és így kénytelen volt Lengyelországba húzódni. Frangepán, mint maga mondja, megfontolván a király helyzetét s meggondolván Periander mondását: *Infelicibus amicis is esto, qui et felicibus*, restelte János királyt akkor elhagyni, mikor azt látta, hogy majd mindenki távozott mellőle. Követte tehát a számkivetésbe és a szomorú napokban iparkodott János király ügye iránt bizalmat gerjeszteni azokban, kik helyzetét reménytelennek látták, tartották.

Ez a cél vezette tollát, midőn márczius 17-én Kamieneczkből Tomiczki Péter lengyel alkanczellárhoz levelet intézett. Bizonygatta neki, hogy a vereség még nem tette Ferdinándot Magyarország urává és Isten s a jó barátok segítségével könnyű lesz János királynak helyreütni, a mit némelyek árulása megrontott. Mint olyant, a kit János király barátai közé számított, egyben kérte az alkanczellárt, támogassa János ügyét királyi uránál, vegye rá Zsigmondot, hogy János érdekében a német birodalomba követet küldjön.¹

Tomiczki szívesen megígérte Frangepánnak, hogy kéréseit teljesíti, de kevés nap mult el, hogy Frangepán közvetítő nélkül értekezhetett a lengyel királylyal, mivel, nem tudván ellenállni János király sok kérésének, ismét felke-reste a lengyel udvart.²

János király Tarnowból, hol megtelepedett, serény működésbe kapott uralma visszaszerzésére. A lengyel udvar, ámbár igen óvatos volt, hogy a semlegesség megsértéséről ne vádolhassák, elnézte János király készülődéseit.

Frangepán és Brodarics most is a békesség hívei levén,³ július elején örömmel újságolták Szydłowiczki Kristófnak, hogy János hajlandó a békére; majd július 18-án Tomiczki Péterrel együttesen közölték Krakóból a hírt, hogy rávették János királyt, kezdjen békealkudozást Ferdinánddal. János király azonban csak oly feltételek mellett akart békét kötni, a melyek Ferdinándra terhesek lettek volna s Tomiczki arra a meggyőződésre jutott, hogy a két ellenfél ily alapon nem jut egyezségre.

¹ Acta Tomiciana, X. 148—149., 161. l.

² Frangepán 1532 augusztus 17-iki levelében; v. ö. Acta Tomiciana, X. 274. l.

³ V. ö. u. ott, 312. l.

János király, ha hajlandóságot mutatott is az alkudozásra, nem ettől várta, hogy országába visszatérhessen, hanem fegyvere erejétől s a támogatására megnyert töröktől. Az utat megnyitotta maga, a török segítség meg lehetővé tette neki, hogy újból az ország nagyobb részének ura legyen.

Athinai Deák Simon 1528 szeptember 23-iki pataki győzelme után országába ment s jó időre Lippát választotta székhelyének.

Frangepán félelmi bujdosás, számkivetés után szintén visszatérván hazájába, ismét azon volt, hogy megkaphassa János királytól az engedélyt, hogy kolostorába visszatérhessen. Sok sürgetéssel, alkalmatlansággal czélt is ért, de hirtelen lábfájást kapott s e miatt néhány hónappal el kellett halasztania szándéka megvalósítását. Felépülvén, megtette készülleteit az útra s mivel látta, hogy német területen át élete veszélyeztetése nélkül nem juthat olasz földre, arra határozta el magát, hogy Törökországon át teszi meg az utat. Mikor azután megtudta, hogy nagy mesterkedéssel ezt az utat is elzárták előtte azok, kik semmikép sem akartak nélküle meglenni, várakozott, töprengvén, mit is cselekedjék.¹

Az bizonyos, hogy János király mindenképen azon volt, hogy Frangepánt maga mellett tarthassa. Ha sürgető kérésére úgy nyilatkozott is előtte, hogy megengedi neki a távozást, azért kereste a módját, hogy a megkedvelt tanácsost ne kelljen eleresztenie. Mivel pedig Frangepán lelkiismereti nehézségekkel is előállott, szerzetének határozataira is hivatkozott, hogy nem maradhat tovább, János király 1529 április 2-án VII. Kelemen pápához fordult s emlékeztette rá, hogy mindjárt akkor, mikor Frangepánt hozzá küldte, kérte, hagyja meg neki, hogy mellette maradjon. Majd 1527 őszén Karthagói Hannibál útján megismételte a kérelmet. Mivel azonban írásos engedelem még nem érkezett a szentatyától, most meg azt hallja, hogy Frangepán rendtársai püskösd táján Parmában egyetemes gyűlést, vagy, mint ők nevezik, káptalant készülnek tartani, kéri a pápát, intézzen ehhez apostoli iratot s fejezze ki, hogy az az akarata, hogy Frangepán Magyarország s az egész kereszténység érdekében mellette maradhasson.²

Hogy ezt a kérelmet hogyan intézte el a pápa, nem tudjuk. Megmaradt azonban az a levél, a melyet VII. Kele-

¹ Frangepán 1532 augusztus 17-i levelében.

² *Theiner*: *Vetera monumenta Slavorum meridionalium*, I. 602. l.

men Karthagói Hannibál követi jelentése alapján 1528 január 8-án Orvietóban állított ki, a melylyel Frangepán-nak, kinek tudományos képzettségéről, erkölcsi feddhetetlenségéről csak jót hallott, megengedte, hogy bármilyen egyházi javadalmat elfogadhasson, élete végéig megtarthasson, hogy bármilyen egyházi méltóságra megválasztható legyen, csak azután hat hónap leforgása alatt pápai megerősítést kérjen.¹ Ez a pápai intézkedés, a mely, úgy látszik, nagyon megkésve jutott János király udvarába, lényege szerint teljesítése volt János király kérésének és megnyugtatta Frangepánt, a ki most már, noha a kolostor csendes békéje után való vágyódása meg nem szűnt, beletörődött, hogy János király mellett maradjon.

II.

A lippai udvarban 1529 tavaszán izgatottan várták a híreket Törökország felől. A Laszky Jeromostól kieszközölt török segítségnek már indulóban, útban kellett lennie. Frangepán május 12-iki, majd 17-iki levelében emlegeti, hogy a török május végén Belgrádnál lesz, hamarosan útnak erednek Lippáról, hogy a szultánnál tisztelegjenek.² A szultán jóval később érkezett meg, mint várták. Csak augusztus 18-án veretett tábornak a mohácsi mezőn, a hol megtörtént János király fogadása. A király után másodiknak, rendi ruhájában, Frangepán ment a szultánhoz s kezét csókolta neki. Hosszas beszélgetés után a szultán megengedte, hogy János alattvalói saját törvényeik szerint éljenek, adót se kelljen neki fizetni s egyáltalán semmi olyasmit nem kívánt, a mi az ő felsőségének elismerése lett volna.³

Szulejmán útjának eredménye lett, hogy János király szeptember 14-én bevonulhatott Buda várába s az ország, a nyugati megyék kivételével, birtokába került.⁴

Frangepán ezen időben állandóan János király környezetében van. Más híveivel együtt résztvesz az 1530 február 14-ére összehívott budai országgyűlésen⁵ és sajnálattal

¹ Schmitth, id. m., II. 327—328. l.

² Archiv des Vereins für Siebenbürg. Landeskunde, XXVI. 657. l.

³ Frangepán 1532 augusztus 17-i levele.

⁴ Annak azonban semmi nyoma, a mit Várday beszél, hogy János király lefoglalta az esztergomi érsekség várait, jövedelmeit és archiepiscopatum comiti de Frangepanibus contulit. Egyháztörtén. eml., I. 507. l.

⁵ *Fraknoi*: Magyar országgyűlési emlékek. I. 250. l.

látta azt a levelet, mely az országgyűlés alatt Pozsonyból hozzá érkezett, mivel ez nem volt más, mint VII. Kelemen pápa bullája, a mely az előző év decemberében tartott pápai tanácskozás eredményeként tudatta, hogy János erdélyi vajda, mint a török szultán szövetségese és két támadásának okozója az egyházi kiközösítés és hivatalvesztés büntetését vonta magára s ugyanezen fenyték éri párt-híveit is.

Frangepán márczius 29-én Budán keltezett levelével megküldte a János udvarában gúnynyal olvasott bulla másolatát lengyelországi barátainak, Tomiczki Péter kancellárnak és Szidlowieczki Kristófnak,¹ de egyébként igazságtalannak tartotta a büntetést, politikai okból elkövetett üldözésnek vette s nem is engedte meg, hogy a kalocsai érsekség területén kihirdessék. Hogy azonban lelkiismerete valamelyes küzdelmet nem folytatott-e eszével, nem lehet biztossággal tagadni; legalább is ez az az idő, a mikor megint igen elfogta a vágyódás kolostora után és szeretett volna távozni az országból. János király és tanácsosai mindamellett módját tudták ejteni, hogy a vágyódásnál tovább ne juthasson s így a következő hónapokban is a király mellett, Budán tartózkodott.² A béke reménysége volt, a mivel újból maradásra bírták. Ugyanis János király azon hiszemben, hogy Ferdinánd már hajlandó lesz a békére, kérte Frangepánt, egy ideig maradjon még nála, hátha szóba jő a béke. És ő, mint a béke barátja, megtette, a mit a király kívánt.

Mivel Ferdinánd a németországi ügyek számára akart időt nyerni s különben sem volt pénze, hogy újabb sereget állíthasson ki, kezdett megbarátkozni a gondolattal, hogy Magyarország területén János királylyal megosztozik,³ beéri a magyar terület nyugati részével, a mely a török ellen elég védelme lesz Ausztriának. János király nem úgy gondolta ugyan a megegyezést, hogy ketten bírják az országot, hanem maga akart az ura lenni, mindamelllett ő is hajlandó volt tárgyalni.

A lengyel király közvetítésére, mivel János király,

¹ Acta Tomicianae, XI. 84—85. l., *Óváry*: A Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottságának oklevél-másolatai, II. 37. l.

² Májusti és júniusi Nádasdyhoz írt, tartalmilag nem valami fontos leveleit I. Történ. Tár, 1907. 491. l. és *Pray*: Specimen hierarchiae Hung., II. 79. l.

³ *Acsády*: Magyarország három részre oszlásának története (A magyar nemzet története, V.), 84. l.

mint ezt Frangepán június 25-iki, Budáról írt leveléből a lengyel udvarban is jól tudták, sehogyan sem volt rá hajlandó, hogy Ferdinánd hatalmában levő helyen alkudozzék.¹ Posent választották a tanácskozás helyének. János király Frangepán Ferenczet, Laszky János választott veszprémi püspököt, Verböczy Istvánt, Laszky Jeromos erdélyi vajdát, Homonnai Drugeth Ferenczet és Chesius András esztergomi prépostot rendelte biztosainak. A tárgyalásra Ferdinánd királyon kívül a lengyel király és György szász választó szintén küldtek követeket.² Ferdinánd megbízottjainak jelentése szerint Frangepán, Verböczy és Laszky János október 14-én érkeztek meg Posenba,³ hol hamarosan János többi bizalmasa is megjelent, kivéve Laszky Jeromost, a kit 21-ére vártak.

A tárgyaláson János király megbízottjai előrebecsátották, hogy urok az ország épsége, szabadsága miatt kötött a szultánnal szerződést. Mivel ez a szerződés megvan, Ferdinánddal csak olyan egyezsége léphet, mely a törököt nem sérti, mivel esetleges támadásának Ferdinánd sem tudna ellenállni. A mi a béke feltételeit illeti, János király hajlandó volt beleegyezni, hogy ha fiörökös nélkül hal meg, az egész ország Ferdinándra, örököseire szálljon; most azonban Magyarország kizárólagos uralmát kívánta s ennek fejében azt emlegette, lemond a Morváért, Sziléziáért járó 400.000 forintról, Mária királynénak hitbére fejében 100.000 forintot fizet; azt is a béke feltételeihez számította János király, hogy Ferdinánd adjon neki elégtételt azon sértésekért, melyeket kiáltványaiiban ellene elkövetett.

Ferdinánd küldöttjei ezekről a követelésekről hallani sem akartak, mivel uruk meglevő területét nem voltak hajlandók kisebbíteni. Ellenkezőleg, János király lemondását emlegették, mely esetben Ferdinánd hajlandó volna őt külföldön kárpótolni.

Ez az eszme tulajdonképen Laszky Jeromostól származott, a ki meglehetősen kétséges hűséggel támogatta János király érdekeit. Ferdinánd értesült is Laszky magatartásáról s november 2-án azt az utasítást adta biztosainak, igyekezzenek Laszkyt és Verböczyt az ő részére megnyerni. Biztosai 9-én tudatták vele, hogy Verböczyvel ilyesmiről

¹ Acta Tomiciana, XI. 171. l.

² U. ott, XII. 261. és 277. l.

³ *Fraknoi*: Werböczi István életrajza, 282—283. l., Acta Tomiciana, XII. 311. l.

nem lehet tárgyalni ; Laszkyval azonban és Frangepánnal, kit bizonyára lelkes békeszeretete miatt tartottak megnyerhetőnek, próbát tesznek. A próba, ha ugyan rákerült a sor, a kalocsai érseknél sem vált be ; Laszkyt ellenben sikerült Jánostól eltántorítani.¹

Ezen hosszú tárgyalás alatt, mondja Frangepán, Ferdinánd hadai Jánost erős ostrom alá vették Budán, de az őrség vitézül megvédte a várat. Ez Rogendorf Vilmos támadása volt, a mely 1530 október 31-én kezdődött s december 19-ig tartott. Frangepán személyesen nem ismerte az ostrom lefolyását, mivel még mindig idegenben tartózkodott, november 24-én Laszkyval Krakóba ment,² de kevéssel utóbb, hogy a támadás megszűnt, már az országban volt. Az ostrom után, beszéli ugyancsak Frangepán, fölmerült a fegyverszünet gondolata s mivel azt hitték, hogy ezt a béke fogja követni, rávették János királyt, hogy fegyverszünetre lépjen. János hajlott a szóra és Laszky erdélyi vajdát küldte Rogendorfhhoz. Ez a találkozás az Esztergomban 1531 január 21-én megállapított háromhavi fegyverszünetre vezetett.

Frangepán, a ki április 4-éig János király mellett Medgyesen volt,³ a fegyverszünetre békességet várt. Azonban oly tervről hallott, a mely miatt a béke reményének eltűnésétől kezdett rettegni. Ezt a félelmet a veszprémi gyűlés híre váltotta ki belőle. Attól tartott, hogy, ha a két király hívei közös tanácskozásra gyűlnek, többségre jutnak azok, kik a két király mellözésével főkapitányt szeretnének választani az ország számára ; pedig, vélte Frangepán, ha ez sikerül, megújul a polgárháború s ezt a török az ország elfoglalására fogja felhasználni. Időközben Budára költözvén át, aggodalmait április 18-iki levelében innen írta meg Brodaricsnak és figyelmeztette, hogy, miként a gyűlésre készülő Laszky is ajánlotta, rá kell venni János királyt, hagyja meg nádorának, Bánffy Jánosnak s más híveinek,

¹ U. ott, 285—286. l., *Bucholtz* : Geschichte der Regierung Ferdinand des Ersten, IV. 63—64. l.

² *Veress Endre* : Izabella királyné, 27. l. Nem is érthető, mit hallhatott Torquatius János, a Ferdinánd-párti horvát bán, hogy november 14-én figyelmeztette Katzianer János karinthiai, stájer és krajnai főkapitányt arra az értesülésére, hogy iste frater de Czetino, qui est partis ipsius Johannis vaivode, archiepiscopus Colonicensis et Bachiensis . . . propter aliqua negotia versus mare proficisceretur. Ignoramus, in qua re. Et ipse per Kerchko et ad Sudenicza ferte ibit ; vigyázni, nyomozni kell rá ; ő is megteszi. Egyháztört. eml. II. 75. l.

³ Acta Tomiciana, XIII. 96. l.

menjenek el Veszprémbe, hogy az eshetőleg János király kárára fejlődő tárgyalást megakadályozzák; a király pedig, minden eshetőségre készen, gyűjtsön hadakat.¹

Frangepán aggodalmi fölöslegéseknek bizonyultak, mivel a veszprémi gyűlésből nem lett semmi, a békesség ügye pedig inkább haladt valamelyest, hogysem attól kellett volna tartani, hogy remélni sem lehet benne. Ugyanis május 17-én, a Visegrádon folytatott alkudozások után, melyekben Frangepán is résztvett, sikerült a két király közt egyéves fegyverszünetet létesíteni.² A fegyverszünet a mindkét féltől épen birtokolt területet vette alapul s így megtörtént Magyarország megosztása.

Ily módon nyugalmas napokra lévén kilátás, János király a háború és béke kérdésén kívül egyéb ügyekkel is foglalkozhatott. Nevezetesen az volt a szándék, hogy Frangepánt Rómába küldik, főleg azért, hogy a kiközösítés alól, mely már oly hosszú idő óta terhelte János királyt és híveit, felmentést szerezzen. Frangepán, mint Brodarics július 25-én említi, annyira fontosnak tartotta ezen felmentés megnyerését, hogy kijelentette, hogy, ha eredményt nem érhet el, visszatér szerzetébe.³ Frangepánnak ez a nyilatkozata csak a lelkes, az ügyekbe magát teljesen beleélő, az esetleges sikertelenségtől féltő ember hirtelen kitörése, a melynek azért nem szokás minden következményét levonni, mint később sem tette meg, hogy távozással, visszavonulással való fenyegetőzéseit beváltotta volna. Most egyébként azért sem kellett nyilatkozatához ragaszkodnia, mivel a római curiával való tárgyalásra más, Verancsics Antal nyert megbízást.

Frangepán a kínálkozó nyugalmat arra használta fel, hogy rokonságát, nőtestvérét és ennek fiát meglátogassa. A szeretet, érdeklődés vitte, de részben anyagi kérdések is, hiszen mióta hazájában volt, jórészt nőtestvére gondoskodott róla, hogy állásának megfelelő udvartartása lehessen. Brodarics már július vége felé emlegette, hogy Frangepán Nyálbvárba készül utazni. Nőtestvérét, Katalint, Perényi Gábor özvegyét akarta meglátogatni, a ki férjének halála óta János fiával együtt ebben az ugocsamegyei vár-

¹ *Fraknoi*: Magyar országgyűlési emlékek, I. 323. l.

² Frangepán 1532 augusztus 17-i levele, Bucholtz, id. m., IV. 75., 543. l., v. ö. Acta Tomicianae, XIII. 101., 107. l.

³ Történ. Tár, 1908. 266—267. l., hol azonban a ne tamdiu iaceamus in *exiocatione* helyett nyilván excommunicatione olvasandó.

ban lakott.¹ Tervét végrehajtotta s ha elkísérte is a politika a családi körbe, vagy háromnegyed évet mégis rokonságának szentelhetett.

Levelezése eléggé mutatja, hol járt, mit cselekedett ezen időben. Augusztus 26-án Szöllősen volt s innen írt Nádasdy Tamásnak, utasítsa Pozsgay András adószedőt, hogy beregi, ugocsai jövedelmeit neki, illetve családjának kezéhez szolgáltassa.² 1532 márczius 19-én Vécsen volt. Itt találkozott Brodaricscsal s közös levéllel fordultak Nádasdyhoz, hogy eddig sértetlen neve gyalázatára ne pártoljon el János királytól.³ Vécsről, honnan az udvarhoz tartott, Brodarics társaságában Maros-Vásárhelyre utazott. Itt találták Nádasdyt és személyes hatásukkal iparkodtak Nádasdyt a maguk körének megmenteni. Frangepánnak még Katinka testvére sójövédelme miatt is kellett Nádasdyval beszélnie, miről márczius 22-én Tordáról levélben is tárgyalt vele.⁴ Nádasdy embere, Kávássy Kristóf huszti várnagy okozott kellemetlenséget, mivel a mármarosai aknákból még II. Ulászlótól Perényi Gábornak adományozott 2000 darab kőso elszállítását megakadályozta.⁵ Útját folytatva Lippára ment s ezzel azután ismét belekerült az államügyekkel való foglalkozásba.

Június közepe táján ért Lippára, a hol már igen emlegették Gritti érkezését. Mivel ennek kormányzósága volt egyik oka Nádasdy elhidegülésének, nehogy megérkezése még inkább fokozza elkeseredését, Brodaricscsal összefogva ismét biztatták a János király iránt való hűségre s egyszerűs mind tudatták vele, hogy Budára készülnek, mivel az udvar ott akarja Gritti fogadni.⁶ Az utazás hamarosan megtörtént. Frangepán és Brodarics János királylyal Budára költöztek. Innen mentek azután Kelenföldre, hol János király megbízásából nagy fénynyel fogadták az érkező Gritti.⁷

A budai tartózkodás alatt nemcsak a közvetlenül fölmerülő politikai ügyek foglalkoztatták Frangepánt,⁸ hanem a multból még elintézetlenül maradt kérdés, János király és hívei kiközösítése is. Verancsics kifejezésre juttatta a

¹ Komáromy: Nyalábvár és uradalma, Századok, 1894. 515. l.

² Történ. Tár, 1907. 491. l.

³ U. ott, 1908. 269. l.

⁴ U. ott, 1907. 492. l.

⁵ Komáromy, id. ért.

⁶ Pray: Epistolae procerum, III. 13—15. l.

⁷ Sörös, id. m., 104. l.

⁸ V. ö. Történ. Tár, 1908. 280—281. l.

pápa előtt, mennyire fájlalja János király a kiközösítést, tudatta vele, hogy őszintén óhajtja a békét. Az eredmény azonban nem felelt meg a várakozásnak, a pápa nem vont vissza a kiközösítést. Frangepán, ha római követsége elmaradt is, azért nagyon várta, mi lesz Verancsics követségével s mikor a sikertelenségét kellett látnia, legalább írásban fel akarta világosítani a pápai udvart, olasz barátait s könnyíteni akart lelki szomorúságán azzal, hogy elmondja, a mi szívéen fekszik. Augusztus 17-én Budáról hosszú levelet intézett barátjához, De Soria Bernardin ravellói püspökhöz. Miután részletesen elmondta mindazt, a mi vele Rómából való távozása óta történt, rátért VII. Kelemen pápa eljárásának bírálatára. A mondottakból láthatod, mondja De Soriának, micsoda fáradsalmakkal cseréltem fel a kolostor nyugalma, micsoda munkát, mennyi költséget vállaltam magamra, semmi más jutalmat nem keresve, mint lelkem üdvösségét s jó hírem. Hidd meg, Bernardin, az az igazság, hogy ha mi, a kik János királyhoz ragaszkodunk, a miért azután Ferdinánd hívei törököknek hívnak bennünket, eddig meg nem őriztük volna az országot, azok miatt a Ferdinánd-párti jó keresztények miatt már rég vége volna!

És nevezetesen én miért érdemeltem meg Töletek, hogy kiközösítsek? Csatában sohasem vettem részt; de a hol a békéről volt szó, mindig ott voltam. Talán azt mondd: megcsókoltad a török császár kezét. Hát mi rossz van abban, hogy az uralkodónak kezét csókoltam? Ha nem is valami nagy haszon végett Krisztus helytartójának megcsókolhatjuk a lábát, annyi lélek megmentése végett miért ne csókolhatnók meg Mohamed helytartója kezét? Ezek miatt maradtam itt eddig s hiszem, hogy munkámért Krisztus az eget s nem a poklot adja nekem.

Most, ha lehet, végét vetem a dolognak. Ha azonban mégis itt maradok (még nem határoztam róla), semmi más miatt nem maradok, mint a kereszténység java s az apostoli szék méltósága végett. Ha a római pápa tudná, hogy én és Brodarics, a szerémi püspök, mit tettünk az apostoli székekért és ő szentségéért és hogy mi történhetett volna, ha itt nem vagyunk, engem bizonyára szentté avatna.

Rátérve anyagi helyzetére, tudatta De Soriával, hogy a kalocsai érsekség jövedelmeihez nem nyúlt, hanem János király és nőtestvére gondoskodnak jövedelméről, a mely akkora, hogy 70 embert, 60 lovat tarthat házában. De hát, sóhajt fel, mindennek szívesen elébe tenném az araceli

konventet! Mivel pedig De Soria egyik levelében ajánlotta neki, szerezzze meg a szentszéktől az érsekségben való megerősítését, tudatja vele, hogy sokkal nagyobb javadalmat szerezhetne, mint az érsekség (az esztergomi érsekséget), de még nem határozott róla. Azt hiszi, János király legközelebb követet küld a pápához, attól majd megtudhatja szándékát.

Levele végén a béke előmozdítása érdekében kérte De Soria munkásságát s nagy melegséggel, szeretettel, érdeklődéssel emlékezett meg rendjéről, rendtársairól.¹

A római követség, melyet Frangepán említett, De Casalis Ferencz küldetésével megvalósult ugyan, de az eredményt, melyet tőle vártak, ez sem tudta elérni, noha, nem ugyan személyesen, hanem levélben János király tanácsosai, köztük Frangepán is, sokat foglalkoztak a kérdéssel.

Egyelőre azonban más természetű ügyben kellett eljárnia.

A török nyári hadjárata után a két király közt ismét tárgyalás kezdődött. Szalaházy Tamás egri püspök már október 25-én írt Ferdinándnak, hogy ha, a mint híre járja, Jánossal a békéről tárgyal, nem kétli, vannak erre a célra alkalmas emberei. De mégis felhasználhatná Jozefics Ferencz zenggi püspököt, mivel ez János előtt kedvelt férfiú volt, van tehetsége, jó szónok, Ferdinánd iránt hű, szolgálatra kész és, a mi szerint nem utolsó ajánló levél, azt a Frangepán írást, a ki most oly sokat tehet Jánosnál, ő vitte Szent Ferencz rendjébe, sok éven át ő nevelte s ezen viszony miatt meg szokott nyugodni a tanácsain.²

Jozefics ugyan nem szerepelt Ferdinánd biztosai közt, de Frangepán részese lett a tárgyalásoknak. Ezek a csallóközi Megyeren folytak, a hol Ferdinánd részéről Katzianer János, Maczedoniai László választott váradi püspök, Szalay János pozsonyi főispán, Beck Márk és Bakics Pál, János részéről pedig Frangepán Ferencz, Verböczy István, Nádasdy Tamás, majd még Brodarics István jelentek meg, de az utóbbinak ezen tárgyalásokra még nem volt megbízása.³ Az összejövetel mindössze azt eredményezte, hogy 1533 január 1-étől kezdődő négy hónapra fegyverszünetet kötöttek, a mely alatt a békéről nyugodtabban tanácskozhattak.

¹ A már régebben is kiadott levelet l. Egyháztört. eml., II. 203—209. l.

² Egyháztörtén. eml., II. 214. l.

³ A fegyverszünetre vonatkozó megállapodás Brodaricsot nem említi.

nak. Meg is állapodtak benne, hogy 1533 február 7-én Magyar-Óvárót újból össze fognak jönni.¹

Frangepán Megyerről Budára ment, majd innen 1533 január közepe táján János király elé, a kit Huszt felől vártak.² A királylyal való találkozás és megbeszélés eredménye az lett, hogy János Frangepánt s vele Brodaricsot és Laszkyt mint teljes hatalommal ellátott biztosait Magyar-Óvárra küldte a béke megbeszélésére. Frangepán és Brodarics szerették volna, hogy Nádasdy is velök tartson, de ez nem kapott János királytól megbízatást.

Február 9-én Frangepán és Brodarics Győrött voltak s értesítették Nádasdyt, hogy útban vannak Magyar-Óvár felé, a mi különben nem valami alkalmas hely a tárgyalásra s hiszik is, hogy máshová fognak menni.³ A Magyar-Óvárig levő rövid utat hamarosan megtették, de csak február 23-án kezdték meg a tanácskozást Ferdinánd megbízottaival, kik között Dietrichstein Zsigmond és Herberstein Zsigmond voltak a jelentősebb férfiak.

Február 23-ika vasárnap lévén, Frangepán misét mondott s ennek végeztével kezdődött a békealku. Ferdinánd megbízottjai, a szokott módon, azt kívánták, hogy János engedje át az uralmat Ferdinándnak; János küldöttjei épen ellenkezőleg az ő urok számára követelték Magyarországot osztatlan birtokát.⁴ Alig kezdték meg a tanácskozást, az érintkezés, közlekedés szempontjából alkalmasabb Pozsonyba mentek át. A felek közt itt sem lett közeledés és Thurzó Elek márczius 8-án azt írta Oláh Miklósnak, hogy még semmi biztos elhatározás sem történt.⁵

Bajosan is lehetett határozni, mikor Ferdinánd megbízottjai csak húzták-halasztották a tárgyalást, mivel urok Zárai Jeromossal egyidejűleg a törökkel tárgyalt Konstantinápolyban. Mikor János király erről értesült, visszahívta követeit, mivel egyszerre két helyen nem lehet alkudozni. Csak V. Károly császár szintén jelenlevő biztosainak s ezek közül főleg Schepper Kornélnak sikerült annyit elérni, hogy Brodarics még Pozsonyban maradt. Sokáig azonban ez sem időzött, mivel János király, tudomást szerezvén róla, hogy a töröktől Ferdinándhoz küldött feltételek a két király közt

¹ Sörös, id. m., 106. l.

² Történ. Tár, 1908. 323. l.

³ Történ. Tár, 1908. 325. l. Mások is számítottak rá, hogy Nádasdy megjelenik a tárgyaláson. Oláh levelezése, 295. l.

⁴ Oláh levelezése, 305. l.

⁵ U. ott, 317. l.

a kinek-kinek birtokában levő terület, tehát az ország megosztása alapján helyezték kilátásba a békét, Brodaricsot is visszahívta.¹

III.

A politikai tárgyalásokban beállott szünetet arra használta fel Frangepán, hogy VII. Kelement azzal a bátorsággal, szókimondó szabadsággal, melyet nem egyszer büszkeségnek magyaráztak s zokon vettek tőle,² az országos helyetről felvilágosítsa s ezzel kapcsolatban János királynak a kiközösítés alól felmentést kérjen.

Hogy ura, írja július 5-én Budáról, néhány év előtt mily igazságtalan bánásmódban részesült ő szentsége s az apostoli szék részéről, mindenki előtt ismeretes. Noha azok, kik János király környezetében voltak, iparkodtak őt meggyőzni, hogy a pápa nem saját elhatározásából, hanem ellenségei ösztönzésére, a viszonyok hatása alatt járt el vele szemben, nehéz, szomorú szívvel vette a pápa intézkedését s azt, hogy ő szentsége ezért sem írásban, sem követ által sohasem mentette magát, semmiféle elégtételt nem adott neki. Legalább most, mikor a béke ideje közeleg, mikor nap-nap után várják a török császártól a békepontokat, küldjön a pápa valamely érdemesebb követet s igyekezzék János király szívét megnyerni, fiúi szeretetre, engedelmességre bírni.

A pápa ezen eljárása az apostoli szék s önmaga javára szolgálna, fölélesztené ő szentsége tekintélyét, mely most majdnem semmi. Lám, a János királytól az egyházmegyék élére állított főpapok közül sem kér senki pápai megerősítést és pedig nem más okból, hanem azért, mivel úgy látják, ő szentsége úgy királyukat, mint őket kitörölte emlékezetéből. Hogy mily kár, hogy ennyi egyház törvényes pásztor nélkül szűkölködik, azt ő szentsége bölcs megítélésére bízza.

¹ Sörös, id. m., 108. l.

² Egy pár jellemző nyilatkozata van erről később Sadoletus Jakab carpentrasi bíboros püspöknek. Így 1539 július 13-án írja Frangepánnak, hogy találkozásuk után írt a pápának, illud praecipue spectans, ut, si quid antea ille forte in tua natura fuisset offensus, animadverteret et sciret inter elationem animi et libertatem plurimum interesse. 1540 augusztus 10-én pedig ezeket mondta neki: Quod libertatem tuam homines perperam interpretantur, eamque magis velint superbiam existimare, quam libertatem, noli mirari . . . in tam corrupto saeculo, tamque servilibus moribus . . . Schmitth, id. m., II. 344—346., 348—350. l.

Ma nem akarják a királyok, hogy kormányozzák őket s midőn azt látják, hogy megvetéssel találkoznak, a helyett hogy megjavulnának, haragra gerjednek s ennek következménye semmi más, mint az apostoli szék kisebbedése, megvetése. Ezt pedig épen ebben az országban s ebben az időben nem kellene megengedni, sőt inkább, midőn egyfelől itt a török, másfelől a lutherság, a keménynyakú magyarokat s fejedelmeket kedveskedéssel kellene a kötelességteljesítésben megtartani.

Levelét a következő sorokkal zárta be: Én eddig itt Krisztus és ezen ország szolgálatában voltam. Hogy mekkora veszélyeknek tettem ki magam, mit szolgáltam, arról hallgatok. Mivel azonban a jó Isten s a török császár akaratából készülöben a béke, kérem Szentségedet, írjon felséges királyomnak s nekem is levelet: azt kérje, hogy engem bocsásson el, nekem pedig parancsolja meg, a mint Isten akaratából meglesz a béke, tüstént térjek vissza korábbi élethivatásomhoz; mert sok az ok, a mely miatt itt hosszasan alig maradhatok.¹

Úgy egy hónappal utóbb De Casalis Gergelynek, VIII. Henrik angol király követének testvérje, Ferencz, János király nevében szóbeli előterjesztést tévén a pápának, Brodaricstól levelet vitt neki, melyben részletes felvilágosítás volt a magyar viszonyokról, János királynak a katolikus vallás védelmében, fenntartásában tanúsított buzgóságáról. A pápa szeptember elején felelt a levélre s egyebek közt örömét fejezte ki János királynak a hit fenntartására, az eretnekség megakadályozására irányuló éberségén, buzgóságán és azon reményének adott kifejezést, hogy bekövetkezvén a vágyva várt béke, újra régi jóakarataiba, atyai szeretetébe fogadhatja. De Casalisnak pedig úgy nyilatkozott a pápa, a ki ekkor Marseilleben volt, hogy János királynak a kiközösítés alól való felmentésével majd Róma visszatérvén, foglalkozik, ha János király a fölmentésért kérelmet fog benyújtani.

A pápának ez a nyilatkozata arra bírta De Casalis Gergelyt, Ferencz testvérét, hogy írjon Frangepánnak és Brodaricsnak, vegyék rá János királyt, hogy a pápával szemben előzékenységet tanúsítson.

Frangepán és Brodarics a florenczi Corsini András királyi titkárral küldött december 1-ei budai levelökben közösen feleltek az angol követnek és testvérének, Ferencznek.

¹ Theiner: Vetera monumenta Slavorum meridionalium, I. 622. s köv. 1., Egyháztörtén. eml., II. 259. s köv. 1.

Uraságod, mondják neki, bővebben ír a felséges urunk ellen igazságtalanul hozott kiközösítés alól való felmentésről, melyről mi is sokat beszéltünk, tárgyaltunk urunkkal, a ki semmiképen sem látja be, miért kellene ily egyházi büntetés eltörlése végett lépéseket tennie, mikor azt minden jog ellenére szabták rá. Nincs olyan vétek a világon, a melyért egy királyt ellenségei állítására, kérésére, megidézése, meghallgatása, a jog szabályainak megtartása nélkül ki lehetne közösíteni. Ilyesmit magánemberrel sem kellett volna megtenni, nem egy királylyal, főleg olyanal, a kinek országától most az egész kereszténység sorsa függ. Mivel az ítéletről mindjárt kihirdetése után tudós férfiak kijelentették, hogy semmis, a király nem látta szükségesnek, hogy valami nagy dolgot csináljon belőle s azt mondta, a szent atya dolga, kötelessége, hogy, a mit tett, önként visszavonja.

Sok nehézség után mégis rávették János királyt, hogy De Casalis Ferencznek felhatalmazást adott rá, hogy a feloldozást kérje, de csak akkor, ha a pápa kijelenti, hogy igazságtalanul közösítette ki.¹

Erre vonatkozik Frangepán és Brodarics levelének folytatása, melyben tudatják a két De Casalissal, hogy eljárásuk eredményét megtudják Corsinitól és a királyi utasításból, a melyet ez átad. Most már, mondják tovább, Uraságaitok dolga lesz, hogy a király iránt érzett hajlandóságuk szerint ő szentségénél azon dolgozzanak, hogy az az egyházi büntetés mindenképen visszavonassék.

Ő szentségének számba kellene vennie ebben az ügyben a király ártatlanságán, igazságán kívül a magyar viszonyokat. Most már ott vagyunk, hogy az országot megfertőzteti Luther tanítása, a miről nemrégiben én, a szerémi püspök, írtam egyet-mást ő szentségének.² Ezek a viszonyok is sürgetik, hogy a királyon esett sérelem orvoslást nyerjen, nehogy elkeseredésében meginogjon a pápa iránt való hűségében.³

Corsini De Casalis Ferencznek küldte el a rábízott írásokat, mivel a pápa már visszatért Rómába. Az eljárás megbízásában, »de a pápa kaczagva hallgatta meg azon naiv kívánságot, hogy ő maga bélyegezze igazságtalannak saját eljárását és a feloldozás ügyét elintézetlenül hagyta.«⁴

¹ *Fraknoi* : Magyarország és a római szentszék, III. 41. l.

² Augusztus 1-i levelében. L. *Theiner* : *Vetera monumenta Slavorum meridionalium*, 623—624. l.

³ Egyháztörtén. eml., II. 299—300. l.

⁴ *Fraknoi* : Magyarország és a római szentszék, III. 41. l.

Frangepán nem nyugodott bele az ügy illetén elintézésébe s miután 1534 elején és tavaszán Budáról, hol mostanában állandóan tartózkodott, sikeresen járt közbe Nádasdy Tamásnál, hogy Katalin testvére sölletményét, melylyel a huszti kapitány miatt ismét baj volt, megkapja,¹ szakított magának időt rá, hogy újabb előterjesztésben sűrösse VII. Kelemen pápát, hogy János királyra sérelmes ítéletét visszavonja és ennek külső bizonyságául, a Luther-féle eretnokség terjedésének megakadályozása végett vagy címén, követet küldjön hozzá. Frangepán kérelme melyet Szondi Pál esztergomi kanonok, a Szent Péter bazilika magyar gyóntatója is iparkodott dűlőre juttatni, a július 13-án tartott bíbornoki consistoriumban tette megbeszélés tárgyát.² A tanácskozáson az a felfogás kerekedett felűl, hogy a kívánság teljesítését akadályozza az a körűlmény, hogy »a vajdát«, a ki azon királyság élén áll, a pápa már kiközösítette s azért ellenkeznek a pápai szék tekintélyével, hogy követ menjen hozzá. Most nem lehet semmit sem tenni, mivel »a vajda« még nem kért felmentést az egyházi büntetés alól. A pápa az elhangzott véleményeket meghallgatván, a következő tanácskozásra hagyta a további tárgyalást.³

VII. Kelemen kevésűl utóbb súlyos betegségbe esett, melynek következtében elköltözött az élők sorából. Utóda, III. Pál pápa sokkal engedékenyebbnek mutatkozott s még 1534-ben arra határozta el magát, hogy követet küld János királyhoz.

IV.

Frangepán a VII. Kelemenhez intézett levele után testvéréhez, Katalinhoz ment. Szeptember 16-án Nyalábvárból köszönte meg Nádasdynak, hogy kisöcscse, Perényi János javai védelmére megfelelő intézkedéseket tett és október 8-án ugyancsak innen írt neki, hogy János király sokszoros kérésére távoznia kell a családi körből. Kérte Nádasdyt, menjen ő is János királyhoz, már megteheti, nincs akadály, az a nehézség, mely Gritti Alajos életében fennforgott, a ki mellett Nádasdy nem akart szolgálni, már megszűnt : laqueus contritus est et nos liberati sumus, hiszen Maylád István

¹ Február 20-i, május 12-i, 25-i és június 17-i leveleit l. Történ. Tár, 1905. 535. l., 1908. 334—335. l., 1905. 536., 537. l.

² *Frañnói* : Magyarország és a római szentszék, III. 39., 42. l.

³ Schmitth, id. m., II. 333. l. *Katona* : Historia critica regum Hungariae, XX. 913. l., Egyháztörtén. eml., II. 360. l.

kivégeztette Grittít. Ha ez kormányzott volna, őt sem látták volna többé János király udvarában.¹

Grittinek megöletése nemcsak politikai szempontból volt Frangepánra is fontos esemény, hanem egyszersmind azért, hogy János király, miután Gritti Antalt, a meggyilkolt Alajos fiát, kit előbb János atyja miatt az egri püspökséggel jutalmazott meg, Péter moldvai vajda kivégeztette, a megüresedett egri püspökséget neki adományozta. Persze, a politikai ügyek erősen belejátszván az egyháziakba, Frangepán pápai megerősítésben nem részesült, mindamellett hamarosan elért annyit, hogy az új pápától, III. Páltól megnyugtató intézkedést, illetve nyilatkozatot nyert s így püspöksége kormányzását, javadalmának élvezetét elfogadhatta a nélkül, hogy lelkiismerete szemrehányásokat tett volna neki.

Ha a kalocsai és bácsi érsekség tulajdonképen csak czímet adott jövedelem nélkül s kormányzását sem végezhetette Frangepán, az egri püspökség egyházi munkakört nyújtott s jövedelmével bőven pótolta az érsekségben mutatkozó hiányt. Azt mondták róla, hogy a legnyugalmasabb püspökség s csak kevésnek marad mögötte jövedelem tekintetében; sőt mindent összevéve ez ér legtöbbet, mivel tizedeit 16.000 magyar forintért adja bérbe, jobbágyaitól 1000 magyar arany földbért² kap és 1000 akó bora van főleg Eger vidékéről, hol kitünő bor terem. Hozzá Eger igen olcsó hely s Esztergomhoz hasonlítva, ott egy héten át nem kell annyi az élelemre, mint itt két nap.³

Gritti megölése után János király diplomatiájának ketts működést kellett kifejtenie: a gyilkosság miatt haragvó Szulejmánt meg kellett engesztelni, Ferdinándot pedig békeajánlással vissza kellett tartani attól, hogy a török harag alkalmas idejét támadásra ne használja. A portára Verancsics Antal ment és sikerült neki a szultán barátságát továbbra is biztosítani, Ferdinánddal meg Brodarics útján kezdett János alkudozni.

Brodarics követsége kezdetben eredménytelen s távozik is Bécsből. 1535 elején azonban újra tárgyalni kezdett s most, minden látszólagos sikertelenség mellett, ráléptek arra az útra, mely végre a békéhez vezetett.

Az újabb alkudozás alkalmával III. Pál pápa is érvé-

¹ Történ. Tár, 1905. 538—539. l.

² 1 magyar forint = 100 dénár = 75 krajczár; 1 magyar arany = 100 krajczár; 8 magyar = 10 rajnai forint.

³ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/4. 339. l.

nyesíteni igyekezett befolyását. Ő elődje politikáját már bíboros korában sem helyeselte s mint pápa a császári hatalom gyengítésére törekedett. Erre egyik eszköznek látszott, hogy János király Magyarország trónján maradhasson.¹ Ezen gondolat hatása alatt szánta rá magát, midőn János király Frangepán által támogatását kérte, hogy Ferdinánddal békességre verődhessék, hogy, ha nem is egyenesen János királyhoz, de ennek környezetéhez, befolyásosabb egyházi és világi tanácsosaihoz követet fog küldeni s ez majd azon fáradozik, hogy Ferdinánd király és János közt egyezség, béke jöjjön létre.² A cím, a melyet felhasznált, a fenyegető török veszedelem volt. Mint 1534 december 5-én Frangepánnak írta, főleg a török hatalmas terjeszkedése okozza, hogy kamarását, Rorario Jeromost (János király udvarába) küldte a béke érdekében. Hozzá, Frangepánhoz is elmegy, azon tekintély és kegy miatt, melyet ott (János királynál, kit a pápa levelében egyáltalán nem említ) élvez s azon jámborság, tanultság miatt, melyről a pápa előtt ismeretes. Kérte, támogassa kegyével, tanácsával Rorariót, a ki neki szíve szándékát fel fogja tární s egyúttal megköszönte neki, hogy a lutheránus tanítás ellen oly buzgón munkálkodott.³

A pápai levélben kilátásba helyezett látogatás János udvaránál nem történhetett meg, mivel akkor, mikor Rorario odaért, Frangepán már Bécsben volt.

A Brodaricstól kezdett tanácskozás hamarosan szélesebb kereteket öltött. Ferdinánd király február 28-án arról értesítette V. Károly császárt, hogy Brodarics béketárgyalás végett Bécsbe érkezett. Brodarics Thurzó Elek társaságában ment Bécsbe, hova egy nappal az ő megérkezése után Frangepán és Verböczy is bevonult. Előttük 200 magyar lovas ment teljes fegyverzetben, ezután 8 bíborral borított hatfogatú kocsi következett. Az elsőben Frangepán ült két Ferencz-rendű szerzetessel, a másodikban Verböczy, a többiben pedig a kísérő magyar urak. Márczius közepe táján megkezdődött az alkudozás, ámde eredmény megint nem lett, mivel mindkét király meg akarta tartani méltóságát. Az is baj volt, hogy János embereinek némely kérdésre meghatalmazásuk sem volt. Azért azt határozták, hogy Brodarics menjen János királyhoz, szerezze meg a kellő meghatalmazásokat s azután térjen vissza.⁴

¹ Fraknoi: Magyarország és a római szentszék, III. 43. l.

² Bucholtz, id. m., IV. 141. l.

³ Schmitth, id. m., II. 331—333. l.

⁴ Sörös, id. m., 120—121. l., Bucholtz, id. m., IV. 142. l.

Mialatt Ferdinánd és János megbízottjai tárgyaltak, Magyarországra érkezett Rorario. Ferdinánd király ezt a követséget nagyon bizalmatlanul nézte s kérésére a pápa még 1534 december 19-én levelet küldött utána, hogy ha még nem ért Magyarországra, térjen vissza, ha pedig már ott van, menjen Bécsbe s itt úgy cselekedjék, a mint Ferdinánd kívánja. Ferdinánd a hónap végén szintén utasítást küldött neki, hogy János udvarába ne menjen. A két levél azonban csak április elején jutott Rorario kezébe, ő meg márczius elején már János királynál volt s tárgyalt is vele. Mikor azonban leveleit kezéhez vette, némi huzavona után Ferdinándtól útlevelet szerezvén, Bécsbe ment. Itt nem nyílt számára munkatér, azért hamarosan visszatért Rómába.

Epen az a körülmény, hogy Ferdinánd oly bizalmatlanul nézett az útja elé, tette kívánatosná, hogy ne maradjon Bécsben, ne legyen része a tanácskozásban. Még Frangepán is úgy nyilatkozott, hogy örül, hogy a pápa Rorariót visszahívta,¹ pedig egyébként annak kellett volna örülnie, hogy Rorario küldetése megtörtént, mivel így mégis csak bekövetkezett a szentszék és János király udvara közt az érintkezés, sőt János király annyira azt hitte, teljesen rendben van ügye, hogy püspöki megerősítés és bíbornokká nevezés végett kérelmet intézett a pápához.

Mialatt Brodarics odajárt, Frangepán Bécsben tartózkodott. Noha béketárgyalás folyt, fegyverszünet volt, azért az ellenfelek népei közt itt-ott összeütközésre került a sor. A békekövet Frangepán katonáival is megtörtént, hogy Ferdinánd emberei a Tisza közelében megtámadták, elnyomták őket.² Pedig Frangepán nagyon is készséges munkása volt a békességnek. Epen ezen tájban írta Vergerio bécsi nuntius Recalcato Ambrus pápai titkárnak, hogy Frangepán Verbőczy jelenlétében úgy nyilatkozott, legjobb volna, ha János király átengedné az országot.³

Brodarics elégséges felhatalmazás nélkül tért vissza Bécsbe s így egyelőre nem volt más tennivaló, mint az egész követségnek távozni, hogy később újabb utasításokkal talán több siker reményével térhessenek vissza.

Május 10-én János király megbízottjai, köztük Fran-

¹ III. Pál pápa és Farnese Sándor bíbornok Magyarországra vonatkozó diplomatiai levelezése (Magyar történ. eml., okmányt., XVI.), 5. l.

² Egyháztörtén. eml. III. 24. l.

³ III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 5. l.

gepán, szép kísérettel újra Bécsbe érkeztek.¹ Hogy a megbeszélések nyugodtan folyhassanak, a két király fegyverszünetre lépett.² Frangepán bécsi tartózkodását arra is feliparkodott használni, hogy barátját, Nádasdyt János királlyal megbékítse, arra bírja, hogy hozzá menjen. Május 18-án igen biztatta, hogy, ha olyan jó, mint eddig hitték, menjen a királyhoz. A biztatás azonban hiábavaló volt, hiszen Nádasdy már Ferdinánd hívei számát szaporította.³ Bizonyára nagy csalódás volt ez Frangepánra, a ki még mindig bízott benne, hogy Nádasdyt János király részén tarthatja. A kisebb csalódás mellé járult a nagyobb, hogy a béke ügyét sem tudta előbbre vinni.

János követei kezdetben azzal a kívánsággal léptek fel, hogy urok necsak az épen birtokában levő területet tarthassa meg, hanem Ferdinánd még engedjen is át hozzá az ő kezében levő országrészből. Mikor pedig ez a kívánságuk visszautasításra talált, azt ajánlották, kössék meg a békét a tényleges birtok alapján, adja Ferdinánd Jánosnak feleségül egyik leányát s ez esetben belenyugszik, hogy Miksa főherceget már most magyar királlyá koronázzák. János király követei Anna királynénál is voltak kihallgatáson és Frangepán könnyekig meghatva kérte a királyné közbenjárását a férjével való békéhez. A királyné kegyesen fogadta az urakat, de Thurzó Elek helytartóval az válaszolta, hogy bármennyire óhajtja is Ferdinánd király a békét, abba nem egyezhet bele, hogy János a királyságot élete fogytáig megtartsa; elégedjék meg a nádori vagy alkirályi méltósággal s megfelelő évdíjjal.

Az ellentétes felfogások közt a tárgyalások megszakadtak. Június 1-én Brodarics és Verbóczy János királyhoz mentek, hogy tőle megfelelő utasítást kapjanak és csak Frangepán maradt Bécsben.⁴

Frangepán, a kit Ferdinánd is megbecsült, sőt megkedvelt, annyira, hogy őt még templomi kíséretébe is elfogadta, a hol azután az esztergomi érsek mögött foglalt állást, egy ideig minden nehézség mellett is bizakodó hangulatban volt. Azt mondogatta, meglesz a béke, még pedig hamarosan.⁵

¹ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/1. 377. l.

² Horvát István id. m., 279—281. l., Archiv des Vereins für Siebenbürg. Landeskunde, XIX. 559—560. l.

³ Pray: Epist. procerum. II. 60—63. l.

⁴ Óváry, id. m., II. 68. l., Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/1. 406., 417., 419. l.

⁵ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/1. 410. l.

Ő persze csak az országos érdekre gondolt s már a tárgyalás elhúzódásáról is azt mondta egy vadászat alkalmával Ferdinándnak, hogy nagy romlására van Magyarországnak s azon meggyőződésben volt, hogy az országot nem szabad egyéni kívánságokért áldozatul dobni. Ilyen áldozatra kész felfogás azonban nemcsak Ferdinándnál, hanem Jánosnál sem volt. János király eleinte aggódott, hogy Gritti meggyilkolása miatt, kincseinek elorzása miatt rátámad a török. De hamarosan kiderült, a miről Frangepán is teljesen hű tájékoztatást nyert, hogy a töröknek nincs erős serege, V. Károlynak Tunis ellen indított hadjárata leköti, Gritti ügyében pedig elfogadta János mentségét s azt akarja, hogy országát megtartsa.¹

Ily körülmények közt János király nem volt hajlandó Ferdinánd túlzott követeléseinek eleget tenni. Frangepán erről még Brodarics és Verböczy visszatérése előtt értesült, mivel augusztus 2-án már lelohadt a nagy bizakodása s azt mondta, kevés a reménye, hogy a béke meglesz.² A visszaérkező két követ augusztus 7-én csak annyi engedményt vitt Bécsbe, hogy János nem vonakodik Ferdinánd főhatóságát bizonyos tekintetben elismerni és hajlandó neki évi adót is fizetni. Ferdinánd király megbízottjai ellenben területengedést kívántak, más helyeken kívül Budának, Székesfehérvárnak átengedését és csak az ország egy részét s 80.000 arany évi jövedelmet voltak hajlandók Jánosnak biztosítani. Ily kívánság hallatára János követei nem voltak hajlandók tovább tárgyalni s miután még a fegyverszünetet a következő év február végéig meghosszabbították, Frangepán, Brodarics és Verböczy augusztus 24-én végleg elhagyták Bécset³ és Budára mentek.

Egy-két napi pihenés után Frangepán és Brodarics János királyhoz mentek, hogy küldetésök eredményéről számot adjanak.⁴ A két jó barát következetes felfogásának megfelelően azon volt, hogy János királyt a békés kibontakozás útjára vezessék. Őket már a bizonytalanná vált béke is annyira elkésérítette, hogy ajánlatot tettek Ferdinándnak, adjon nekik tisztességes állást, elhagyják János királyt, s bár ez ellen nem támogatják, hűséges szolgálói lesznek. Természetes tehát, hogy mindenképen azon voltak, hogy a két király közt megegyezést hozzanak létre s mint erre alkal-

¹ U. ott, 442., 450. l.

² U. ott, 492. l.

³ Sörös, id. m., 123. l., Bucholtz, id. m., IV. 145. l.

⁴ Történ. Tár, 1908. 338. l.

mas utat, az V. Károly császárral való közvetlen alkut ajánlották János király figyelmébe.

János király elfogadta a javaslatot s megtette az előkészületet, hogy követeknek Nápolyba, a hol ekkor V. Károly Afrikából visszatérve tartózkodott, Ferdinándtól útlevelet szerezzen. Ferdinánd vonakodott szabad menetlevelet adni, mivel nem akart egyezkedést, osztozkodást, hanem ismét Magyarország osztatlan uralmát kívánta.

Frangepán és Brodarics már Bécsben voltak, de még kétség fért hozzá, sikerül-e Ferdinándot rávenni, hogy a császárhoz ereszsze őket, mivel az a hír terjedt el róluk, hogy a pápához mennek, hogy ott panaszt emeljenek Ferdinánd ellen s a béke érdekében támogatását kérik. János király december 3-án Verancsics Antal királyi titkárral megküldte a követeknek a november 22-éről keltezett s a császárhoz szóló megbízólevelet, a császár tanácsosaihoz intézett hitlevelöket, valamint egy külön iratot, melyben János a két főpapot teljes hatalommal ellátott megbízottjainak nyilvánította. Utasításaik főbb pontjai ezek voltak: János király lemond az egész országról s koronáról Ferdinánd javára, Budát és Temesvárt a császárnak adja, a ki azután János halálakor vagy Nándorfejérvár visszavételekor Ferdinánd birtokába bocsátja; viszont megkapja összes családi birtokait, sőt hozzájuk más jószágokat is és ezeket szepesi herczegség czímmel úgy ő, mint utódai háborítatlanul bírják; életében megtart az országból 17 vármegyét s a szepesi városokat, melyeket Ferdinándnak kell kiváltania, több bányavárost, jelentékeny pénzbeli kárpótlásban részesül, a Habsburgok feleséget adnak neki s életében a királyi czímet használja. A megbízásnak, utasításnak még mindig nem vehették hasznát, mivel Ferdinánd megmaradt vonakodása mellett és nem adott nekik útlevelet.¹

Időközben néhány napra Frangepán távozott is Bécsből és csak december 13-án tért vissza nagy kísérettel, legalább 200 lóval. Ekkor újra tárgyalni kezdett a fegyverszünet meghosszabbításáról, s a császárhoz való útról.² Frangepán csodálkozását fejezte ki, hogy Ferdinánd meg akarja akadályozni az útjokat, noha ők testvéréhez s a béke érdekében utaznak s azon bizodalommal vették útjokat Bécsen át, hogy Ferdinánd segíti őket s ő is a bizalom jelének veszi, hogy éppen az ő területén át akarnak céljukhoz

¹ Sörös, id. m. 123—124. l.

² Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/1. 558. l.

jutni, noha más úton is eljuthatnának a császárhoz. Ferdinánd most végre engedett, de azt meg akarta akadályozni, hogy a követek a pápával tárgyaljanak s azért becsületes, tisztességük elvesztése alatt megígértette velük s erről írást is vett tőlük, hogy a császár előtt más fejedelemhez nem térnek. Frangepán és Brodarics, mivel ezen ígéletben kifejezetten nem volt a pápáról szó, erre készséggel ráállottak, mivel nem gondoltak rá, hogy Ferdinánd a pápával való érintkezésüket is meg akarja gátolni; csak útjokban tapasztalták, hogy Ferdinánd a pápát is beleértette a más fejedelmek közé.

Vége valahára december 24-én a két követ megindulhatott útjára s velök egyidejűleg távozott Bécsből Wese János lundi érsek, V. Károly Ferdinándnál levő követe, hogy a tárgyalásokban szintén részt vegyen. A követek, kik mellé Ferdinánd kíséret is adott, Trientnek vették útjokat, Kless Bernáthoz, a trienti bíboroshoz, Ferdinánd főkanzellárjához, a ki előttük három nappal indult Bécsből székhelyére, hogy azután a császárral tervezett alkura ő is Nápolyba igyekezzék. Szerencsésen tették meg az utat, csak a köszvényes Brodarics kapott lábfájást. Ez kissé akadályozta az utat, mivel Bolognába részben hajóval szándékoztak menni, de, mint 1536 január 17-én Ferdinándot tudósították, tehetségük szerint iparkodtak siettetni útjokat, hogy mentül előbb jó végre juttassák Magyarország ügyét. Február 12-én Rómában minden órán várták a követeket s kíváncsiak voltak, miféle megbízással utaznak. Frangepán és Brodarics valóban úgy tervezték, hogy megjelennek a pápa előtt, azonban a lundi érsek keresztelte tervöket. Wese ugyanis a Mons Rosolusnál (Monterosi?)¹ találkozott velük s midőn megmondták neki, hogy a pápához akarnak menni tisztelegni, hivatkozott pecsétes nyilatkozatukra, hogy a császár előtt semmiféle fejedelemmel nem érintkeznek. A követek ugyan azt felelték, hogy egyáltalán nem volt szándékuk, hogy a pápánál politikai nyilatkozatot tegyenek, csak lábcsökra szeretnének menni, az érsek azonban annyira ellenkezett, hogy jobbnak látták, ha nem mennek a pápához. Sőt, hogy ne kelljen a városon keresztül-menniök és mentül kevésbbé terjedjen el a híre, hogy Rómában vannak, a Monte Celiön, a Szent István-kolostorban szálltak meg. Mindamellet a pápát értesítették jelenlétükről s tudomására hozták, miért nem mehetnek hozzá. III. Pál

¹ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/4. 341. I.

nem fogadta el mentségöket és titkárával, Ricalcati Ambrussal szigorú hangú választ küldött nekik.

A követek Rómából Nápolyba siettek, hol V. Károlyt meg is találták s előterjesztették neki királyuk utasításait. A császár alapján elfogadhatónak találta a bemutatott békefeltételeket; annál több nehézséget támasztott Kless Bernát. Ez nem akarta, hogy Ferdinánd váltsa ki János családi birtokainak idegenekhez jutott részeit, mivel maga János sokat elajándékozott belőlük. A követek arra hivatkoztak, hogy Ferdinánd ezt megteheti, mert gazdag országrészeket kap uroktól. Végre abban állapodtak meg, hogy a kiváltásra szükséges összeget országos adóból fedezik. A 17 megyét sem akarta Kless elfogadni, legfőlebb 12-t akart Jánosnál hagyni, úgy azonban, hogy Pozsony ne legyen közöttük; a birtokkikerekítésekénél s a bányavárosoknál hallani sem akart róla, hogy Mária királyné özvegyi javai és Thurzó Elek 4 vára János király birtokterületére jussanak.

V. Károly ezen ellentétek kiegyenlítésére márczius 20-án azt határozta, hogy Kless menjen Ferdinándhoz, Frangepán pedig Jánoshoz s azután majd otthon, Ferdinánd király udvarában fejezzék be a vitás kérdésekről való tárgyalást; Brodarics ezen idő alatt a császár környezetében marad; hogy pedig ellenségeskedés nélkül, könnyebben tárgyalhassanak, a fegyverszünetet május végéig meghosszabbítják.

Frangepán Rómának vette útját, a hová a császár és Brodarics is elutaztak. A két követ a Sixtus-kápolnában lábcsókra jelentkezett a pápánál, a kivel megbeszélték a kiegyezés ügyét. A pápa úgy nyilatkozott, hogy az egyezés megerősítésére bíbornok-legatust küld — utóbb a spanyol Quignono Ferenczet nevezte ki erre a tisztre — és ez a két királyt felkeresve, Miksa főherczeget az egységesen rászálló Magyarország jövődő királyának ismeri el. Frangepán szóba hozta a János királytól kinevezett püspökök megerősítését is, de nem tudott eredményt elérni. A bekövetkezett változások pedig azt okozták, hogy Quignono küldetése is elmaradt.

V.

János király udvarában felülkerekedett Fráter György tanácsa és uralkodóvá lett az a nézet, hogy most már, mikor V. Károly ismét háborúba keveredett I. Ferencz francia királlyal, Erdély teljesen elveszett Ferdinánd számára, nem lehet a császár elé terjesztett feltételekkel békét kötni.

Frangepán értesítette a változásról Brodaricsot s ez teljesen azonosította magát barátjával. Erre vall, hogy Frangepán bizonyos elhirtelenkedéssel, a mi többször is megesett vele, nemcsak azt jelentette ki, hogy ha a béke most sem jó létre, elhagyja János királyt és sohasem tér vissza többé az országba, hanem azt is, hogy ezen esetben Brodarics szintén idegen földön igyekszik magáról gondoskodni.¹

A szentszék jól tájékozódott róla, hogy János udvarában V. Károly és I. Ferencz harcának eredményét várják, mielőtt békét kötnének, s már e miatt is azon volt, hogy a küzdelemnek végét szakaszsa. Mikor a nizzai békét előkészítette, követeit figyelmeztette, mondják meg a császárnak, ha nem hajlik békére, annak is ő lesz az oka, ha a Szent Keresztről nevezett bíbornok (Quignono) magyarországi küldetése meghiúsul.² V. Károly, noha Ferdinánd más felfogásban volt, a bíbornok küldetését kíváncsiaknak tartotta. Nekem úgy tetszik, írta Ferdinándnak, hogy az Ön kétségei, melyeket levelében velem a francia fondorkodásokra s egyébre vonatkozólag a küldendő bíbornok felől mond, tetemesen csökkenni fognak, ha tekintetbe veszi, hogy a Szent Keresztről címzett bíbornok spányol s mind Önnek, mind nekem bizalmas emberünk s mint ilyen lőn e tisztre kiszemelve . . . Minél többet gondolkodom a magyarországi viszonyokról, annál szükségesebbnek látom a bíbornok küldetését, a mely, azt hiszem, elő fogja mozdítani a meg egyezést Ön és a vajda közt . . .³

Noha Quignonónak nagy kedve lett volna a követséghez, mivel Frangepán, valószínűen csak biztatás kedvéért, időközben azt írta neki, hogy semmi, vagy csak igen kevés körülmény hátráltatja a béke végleges megkötését s ha idején érkeznek, a kiegyezést igen hathatósan előmozdíthatná, Ferdinánd azonban V. Károly minden biztatása mellett mégis csak bizalmatlanul nézte ezt az egész küldetést és római követe, Sanchez Gábor által megakadályozta Quignono útját.⁴

A pápai követség elmaradásával nem járt az alkudozás megszűnése. Mialatt Brodarics a császár mellett maradt, Frangepán és a császár követe, Wese János visszatértek s az ő közreműködésükkel Magyarországon, János udvará-

¹ Sörös, id. m., 125—128. l.

² *Károlyi*: Adalék a nagyváradi béke s az 1536—1538. évek történetéhez, Századok, 1878. 604. l.

³ Károlyi, id. ért., u. ott. 605. l.

⁴ U. ott., 606—607. l.

ban folytatást nyert a nápolyi tanácskozás. A császár s a francia király küzdelme persze érezte a hatását és János békeellenes hívei jól felhasználták az alkalmat, hogy minden jó lassan történjék. Wese meg is únta a sok huzavonát, de János király igen kérte, várja meg, míg Frangepán, a kit néhány békepont miatt újból a császárhoz fog küldeni, Egerből Nagy-Váradra érkezik. Mivel a tartóztatásból János békés hajlamára következtetett, várt s azt az időt, melyet így nyert, János király súlyos betegsége miatt sem tárgyalhatván, arra használta, hogy Ferdinándnak híveket szerezzen.

De talán keservesebbnek látta a békepárt hangulatát, mint volt. Szeptember 16-iki levelében legalább úgy mondta, hogy a kalocsai érsek szerfölött örül, hogy most a követség alkalmával mód kínálkozik neki, hogy az országból kimehessen s hogy közben a saját ügyeit rendezhesse, egynémely jószágát eladhassa, ingóságait magával vihesse; hozzájövén, sürgetve kérte közbenjárását Ferdinándnál, hogy ez számára szabad menetlevelet adjon. Az eredmény hamarosan ráczáfolt Wese felfogására.

Ferdinánd király kezdetben csak akkor akarta a menetlevelet kiállítani, mikor már megtudta, hajlandó-e V. Károly Frangepánt fogadni. Ezt a feltételt Wese kívánságára elejtette ugyan, de azt megkívánta, hogy a császárhoz szánt cikelyeket vele is közöljék s hogy Frangepán kötelező iratot állítson ki, hogy sem menet, sem jövet a külföldön magyar ügyben mással nem beszél, csak a császárral.¹

Frangepán november 8-iki iratában kijelentette, hogy, mivel a napokban ura megbízásából béketárgyalás ügyében a római császárhoz megy s ezen útra Ferdinánd útlevelet adott neki, kötelezi magát, hogy sehol sem tárgyal a békéről, csak a császárnál, a két felség, V. Károly és I. Ferdinánd méltósága, tisztessége ellen, az ő vagy alattvalóik kárára semmit sem tesz s nem is visz magával olyant, a ki ilyesmit cselekedhetnék, a mint a császári udvarból távozott, egyenesen Magyarországba indul, sehol útjában meg nem áll, semmiféle fejedelemmel, hatalmassággal nem érintkezik.²

Frangepán elindult követségi útjára, a császárral azonban nem találkozhatott, mivel már november közepén Gencvában hajóra szállt, hogy Barcelonába menjen.³

¹ Károlyi, id. ért., u. ott., 613., 614. l.

² Egyháztörtén. eml., III., 101—102. l.

³ Károlyi, id. ért., id. h., 705. l.

Ha követségi útjával nem sikerült a béke célját szolgálnia, levéllel iparkodott azt a megvalósuláshoz közelebb juttatni. Ezen célból 1537 január 24-én Egerből terjedelmes levelet írt Ferdinánd királynak. Midőn, úgymond, a magyar ügyek jelen állapotáról Felségednek írok, minden tisztelettel bocsánatát kérem, ha esetleg vakmerően az ügyekbe avatkozva oktalan tanácsokat adok. Véleményem szerint bocsánatot érdemlek, mivel cselekedetem forrása nem a könnyelműség, hanem a veszni indult keresztény Magyarország és Felséged iránt való szeretetem, mert abból a családból származom, a mely Magyarországot tehetsége szerint védte s Felséged nagynevű őseinek sokat szolgált.

Felséges Király, idézze emlékezetébe, hány éve visel már háborút felséges királyi uram s az ennek hatalmában levő országrész ellen, mennyi gondot okozott magának, mennyi fáradságot tűrt, mennyit költött és mit ért el. Én Felségtek viszálykodásának más eredményét nem látom, mint a gazdag ország pusztulását, annyi léleknek örökös török szolgaságba hajtását s azt a nyilvánvaló veszedelmet, mely azzal fenyegeti Magyarországot, hogy legközelebb Jézus Krisztus ellenségei, a hitetlen mohamedánok kezébe esik. E tekintetben Felségtek az elégnél is többet értek el, más tekintetben semmit.

Most, mikor már békét vártunk, íme, ismét zavargás jő; azt hallok, Felséged új háborúra készül ezen szerencsétlen ország ellen. Jézus Krisztusra kérem, könyörüljön már azokon, kikért ő meghalt s keresse más módját Magyarország megszerzésének, mint a fegyver erejét, főleg mikor más tisztes, biztos, aggságot nem okozó s rövid út is van hozzá.

Mennyivel dicsőségesebb, örök dicsőségre méltó volna, ha Felségtek buzdítást, fegyvert Magyarországuknak a török zsarnokság alól való felszabadítására egyesítenének, mint hogy hadaikkal az országnak még eddig a töröktől épsebben maradt részét is felforgassák.

Az Isten váratlanul emelte Felségedet erre a méltóságra. Váratlanul, mondom, mivel ha az égieknek úgy tetszett volna, áldott emlékü Lajos, Magyar- és Csehország királya még sokáig uralkodhatott volna. Kétségtelennek tartom, hogy Isten azért emelte Felségedet ezen magasságra, hogy a kereszténység s a mi javunk előmozdítója legyen. Tegye meg Felséged viszonzásul Istennek, hogy megóv minket, kik úgyis Felségedéi leszünk, nem pedig elveszít. Megőrzi Felséged az országot, ha egyetértéssel iparkodik bennünket

alattvalóivá tenni, elveszti, ha fegyverrel. Higye meg nekem Felséged, az igazságot mondom s ennek tanujával hívom Jézus Krisztust, a legfőbb igazságot, a magyarság nagyobb része inkább kiteszi magát a legnagyobb veszedelemnek, a török hatalmának, mintsem akarata ellenére német igába hajtsa nyakát és — jegyezze meg Felséged szavam és jól mérlegelje — többre becsülje a magának s övéinek megőrzött, mint elvesztett Magyarországot. Jobb néhány év mulva bírni, mint soha.

A hatalmas szomszéd Felségtek viszálykodása alatt birodalmat szerez magának, pedig erre nem volna oly könnyű módja, ha Felségtek harcza alkalmat nem adna neki. De hát a háború alatt mindketten még tetszéssel nézik, még örülnek, ha a török a másik területét dúlja, foglalja. Az Isten szerelmére, ne tekintse ezt Felséged álomlátásnak! Mióta olasz földről visszatértem, mint igaz szóból értettem, a török Szlavónia, Valkó, Pozsega lakóiból 40.000-nél többet ölt meg, hurczolt fogságba. Lehet, hogy Felségednek másképp jelentik, de így van. Ha Felséged, hogy súlyosabb szót ne mondjak, megengedi, hogy a mieinket elhurczolják, midőn megakadályozhatná, majd utánunk, sőt még előttünk látni fogja osztrák népeit fogságba vinni s nem tudja meggátolni. Annyi keresztényért engedjen valamit Felséged a szoros jogból, mert hát summum ius, summa iniuria s a miért azt megteszi, Isten százszoros jutalmat ad Felségednek a jelenben, dicsőséget a jövőben.

Bocsássa meg Felséged, ha szabadabban beszéltem, mint ily nagy fejedelemhez illik. De, mint előrebecsátottam, erre kész hazám szeretete, mely mindjárt Istené után jó s Felségedé, kinek szolgálatomat ajánlom.¹

Ferdinánd nem is zárkózott el a béke elől, pedig nagy oka volt rá, hogy fegyverkezzék, hiszen csak az imént történt, hogy János király meglepéssel hatalmába kerítette Kassát s vele nagy területet szakított el az ő országrészéből. Hanem V. Károly szüntelenül unszolta a békére s figyelmeztette, hogy ez még János feltételei elfogadásával is hasznára válik, mivel ő vagy örökösei az ország birtokába jutnak. Az országos hangulat, úgy az ő, mint János táborában, a békét sürgette. Azt azonban szeretete volna, ha kedvezőbb feltételek mellett sikerül megkötnie a békét, mint a milyennek az utolsó tárgyalás alkalmával szóba jöttek és óvakodott tőle, hogy az a látszata ne legyen, hogy ő keresi.

¹ Egyháztörtén. eml., III. 123—125. 1.

VI.

Mivel a császár követe, Wese, folyton érintkezésben volt a béke érdekében s ennek fáradozása következtében János király udvara tett lépéseket újabb tárgyalás céljából, majd János király egyik titkára Bécsbe menvén, arra is szerencsésen megállapodott Wesével, hogy Ferdinánd király birtokához tartozó helyen találkozzanak a két király megbízottjai, Ferdinánd az ő méltóságának kedvező előzmények után nem támasztott nehézséget, hanem május 15-én szabad menetlevelet adott Körmöczbányára Brodaricsnak, a ki nemrégiben érkezett vissza az olasz földről és esetleg mellé szánt társainak, hogy ott a császár nevében megjelenő Wese János lundi érsekkel a kibontakozás módját megtalálják.¹

János megbízottjai közül Brodarics érkezett Körmöczbányára és Wese, a ki június 8-án utazott oda, vele találkozott először.² Belefogtak ugyan a tárgyalásba, de kevés haszonnal, mivel mindkettő felhatalmazása igen hiányos volt. Brodarics, a ki Váczt kapta meg a Frangepántól írt utasítást, alig tudott valamire felelni; de Wese is pótló utasításokra szorult. Wese még hamarabb kapott Ferdinándtól választ, mint Brodarics. A megbeszélés ezalatt csak néhány pontról (a fegyverszünet alatt elfoglalt helyekről, János családi jószágairól, a megosztott országban hogy tartásák az országgyűlést, hogy történjék az alkudozó felek közt a királyságban való utódlás) folyt, de ezekben is igen ellentétes felfogás mutatkozott. Nagyon várták János király újabb utasításait és Frangepánt, kit János király szintén biztosának rendelt, de még késett. Talán gazdasági ügyek tartóztatták az egri püspököt, legalább június 27-én még elmaradt tizedbérleteinek behajtásával vesződött.³ Július első napjaiban végre útban volt és július 7-ike előtt megérkezett.

Megérkezése, különösen a lundi érseknek, nagy csalódást okozott, mivel Ferdinánd javára semmiféle engedményt nem nyújthatott. Wese bosszúsan írta Ferdinándnak, hogy Frangepán nem vitt mást magával, mint húzás-vonást, üres szót, hazugságot s azzal fenyegetődött János biztosai előtt,

¹ Károlyi, id. ért., id. h., 717. l.

² Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/2. 190. l.

³ Egyháztörtén. eml., III. 171—172. l.

hogy három nap mulva elmegy. Frangepán igyekezett az érseket csitítani, hogy ő maga sem jött szívesen, de nem merte János király megbízását visszautasítani, mivel úgyis azzal gyanúsítják, hogy inkább a császárhoz és Ferdinándhoz húz, mint János királyhoz.

Lassanként megnyugodott Wese és tovább alkudtak. Felmerült az a gondolat, hogy a béke után azonnal indítsanak közös hadmenetet a török ellen, de sok nehézséggel járt a terv s nem is egyezhettek meg róla. A fegyverszünet alatt elfoglalt helyekből János csupán Kassát volt hajlandó visszazaadni, Tokajt már nem, mivel ez családi birtoka. Wese Erdély és Pest átadását is követelte, de ezekről János király semmiképen sem volt hajlandó lemondani.

A tárgyalás alkalmával Frangepán és Brodarics tőlök telhetőleg előzékenyeknek mutatkoztak s urok végső akaratának kipuhatolására július 10-én Mindszenti Tamás¹ kánokot ismét János királyhoz küldték. És hogy teljes jóakarrattal, szeretettel működnek a béke érdekében, július 12-én különös módon is bizonyították. Ekkor megjelentek Wesénél s Brodarics hosszabb beszédben fejtegette előtte, mily siralmas helyzetben van az ország, pedig mennyire rajta voltak, hogy béke legyen s nem is az ő mulasztásuk okozta, hogy még nincs; de hát János király, úgy látszik, most sem valami nagyon hajlik a békére. Ők már két évvel ezelőtt kijelentették, hogy ha tárgyalásaik békére nem vezetnek, távoznak az országból, nem szolgálnak János királynak. Most is ez a szándékuk, nehogy a keresztény vér ontásában s a török pusztító vadságában való részességről vádolhassák őket. Csak azt óhajtanák tudni, hogy Egert és Vácot János kezében hagyva távozzanak-e tőle, mivel tisztességgel mást nem tehetnek s így adják-e magukat Ferdinánd alá, vagy megmaradjanak-e méltóságaikban János szolgálatában, hogy mindig a békét sürgessék, barátaikat erre ösztönözzék, János király halála esetére pedig biztossítsák Ferdinándnak az utódlást. Az első esetben minden megengedett dologban szolgálnak a felségnek, kivéve János király ellen. Jobbnak látják azonban, ha állásukban megmaradnak; de kötelező ígéretet kérnek Ferdinándtól, hogy főkapitánya váraikra, birtokaikra nem támad, maguk pedig esküvel ígérik, hogy az ő váraikból Ferdinánd híveinek semmi káruk nem esik. Kérje Ferdinánd a pápát, hogy őket az egri, illetve a váci püspökségben megerősítse s ezt azon a címen, hogy a béke

¹ V. ö. Egyháztörtén. eml., IV. 126. l.

érdekében fáradnak. Ha Ferdinánd óhajára az országban kell maradniok, ígérje meg nekik, hogy ha a török birtokait elfoglalja, szükségleteikről gondoskodni fog.

Ez az ajánlat kétségtelenül azt czélozta, hogy úgy Wese, mint Ferdinánd nyilván lássák, hogy nincs előbbrevaló céljok, mint a béke; nem az egyéni érdek fontos nálók, bár erről sem feledkezhetek meg, hanem fontos az ország, a sokat szenvedett, megtépett haza. Wese mindamellett csupán az anyagi szempontot akarta meglátni, azt érezte ki a nyilatkozatból, hogy püspökségüket féltik s minden eshetőségre biztosítani akarják magukat. Ferdinánd sem sokkal ideálisabban fogta fel az ajánlatot és július 27-én mindössze arra biztatta Wesét, tartsa őket szóval, nehogy valami kétségbeesett lépésre szánják magukat.¹

Míg Frangepán és Brodarics Ferdinánd és Wese előtt őszinte békeszeretetüket bizonyították, azt sem mulasztották el, hogy János királyt a nehézségekről ne tájékoztassák. Tamás kanonok, kit július 10-én urokhöz küldtek s a kit Frangepán egy hét múlva már úgy várt vissza, mintha ezer napja hagyta volna el őket, azzal az üzenettel tért vissza hozzájuk, menjenek Váczig, ott találják János király más tanácsosait, lépjenek velük érintkezésbe.

János király, mint hamarosan kiderült, nem akart Váczon tárgyaltatni, csak követeit akarta Körmöcbányáról eltávolítani, mivel a lundi érsek olyas tárgyalása, hogy az egész országról mondjon le, Erdélyt is Ferdinándnak adja, teljesen ellenkezett az ő szándékával s így nem látta semmi reményét, hogy eredményhez jutnak.

Wese gyanuval fogadta a követek értesítését és kérelmét, várja meg visszatérésüket vagy legalább értesítésüket. Nem akarta, hogy így bizonytalanba távozzanak s azt felelte, menesszenek előbb valami küldöttet Vácra, tudassák, hogy hamarosan nem indulhatnak, mivel Frangepán beteges, Brodarics a köszvény miatt sántikál, küldjenek értük kocsit s ezen alkalommal emberük tudakolja meg, mi is készül Vácson; ha nem teljesítik a kívánságát, felhasználja azt a körülményt, hogy Ferdinánd király területén vannak s erőhatalommal is megakadályozza, hogy el ne távozhassanak.

Vácrról az a hír jött, hogy komoly tanácskozás készül. Így azután Frangepán és Brodarics nem tehettek egyebet, mint hogy július 31-én Vácra utaztak. Midőn augusztus

¹ Történ. Tár, 1878., 751.—752., 761—762. 1.

3-án megérkeztek, csupán az időközben pécsi préposttá lett Tamást találták ott. Ez azután elmondta nekik, miért akasztotta meg János a további alkut; azért, mivel a lundi érsek őt az egész ország birtokából ki akarná zárni, még Erdélyt is el akarná tőle venni, pedig a török megígérte neki, hogy megvédi.¹

Egyelőre Frangepán Brodarics vendége maradt, de még váczi tartózkodását sem hagyta elmulni a nélkül, hogy béke-művén ne munkálkodjék. János húzódozásával szemben Ferdinándot akarta a békére hajlamossá tenni s ezen célból augusztus 9-én Thurzó Elekhez fordult. Figyelmeztette Thurzót, hogy azt mondják s ezt ő maga is valószínűnek tartja, hogy a török még János halála utánra sem akar arról tudni, hogy Ferdinándé legyen az uralom. Mennyivel jobb volna, ha Ferdinánd most elfogadná az ő és Brodarics tanácsát és, bár nehéz feltételekkel, megbékülne, hogy az utódlás jogát megszerezze, mintsem az egész országért küzdelembe bocsátkozik. Majd úgy jár, hogy chi tutto vole, tutto perde. Ha a császár nem küld Ferdinándnak segítséget, ez pedig a francziák leverése, vagy a velők való béke nélkül alig lehetséges, Ferdinánd és örökösei sohasem lesznek Magyarország urai. S ezért Ferdinánd magára vessen és tanácsosaira, mint Thurzóra, a meghalt Szalaházyra, kik sohasem azt tanácsolták, a mit tenni kellett volna, hanem azt, a mit nem lehetett megtenni. Ha elterjed a híre a török ígéretnek, a magyarok bizonyára inkább üdvözlőnek magyar alatt, mint elvesznek más alatt; ha a csehek, morvák, sziléziaiak meg tudják, azok sem bánják, csak legyen Magyarországon magyar király és talán szívesebben ülnek halastavaik mellett, mintsem hogy uralkodójukért örökké harcoljanak; s a német birodalmi rendek sem fognak évről-évre hadi segílyt adni, ha egyszer Magyarország több nyugalmat biztosít nekik a magyar király barátságából s hozzá az ő pénzük nélkül, mint a római király védelméből. Tártyalásainkkal, mondja záradékul, én és a váczi püspök eddig csak mindkét király haragját vontuk magunkra, pedig teljes erőnkből a javukon munkálkodtunk. Csak már szerencsésebbek állanának helyünkbe, a kik jó véghez juttatnák ezt az áldatlan viszálykodást. Csakhogy félek, fejedelmek későn látják be, hogy nekünk volt igazunk.²

Szerencséjére Frangepánnak, V. Károly újból a béke

¹ Sörös, id. m., 130—133. l., Történ. Tár, 1878. 764. l.

² Történ. Tár, 1878. 765—767. l.

érdekében írt Ferdinándnak s figyelmeztette, hogy, bár hadai most némi szerencsével küzdenek, ne bízza el magát, a hadi koczka könnyen fordul s épen ezért iparkodjék békét kötni.¹ Ferdinánd hamarosan tapasztalta bátyja sorainak igazságát, mert a Felvidéken elért kevés sikert Katzianernek a töröktől szenvedett roppant veresége követte. Így azután Ferdinánd nagyon is szívesen vette, midőn János király részéről közeledés történt. Itt Frangepán, Brodarics, Perényi Péter igyekeztek a békés hajlandóságot ápolni s a két püspök egyenesen Ferdinándhoz küldött nyilatkozattal adta tanubizonyságát, hogy a béke ügye mennyire szívükön fekszik. Közös nyilatkozatban, melyet talán október végi bécsi tartózkodásuk alatt állítottak ki,² becsületükre, lelkiismeretükre fogadták, hogy ha a béke hat hónap alatt meg nem lesz, Jánosnak Ferdinánd ellen többé nem szolgálnak, sőt, ha e miatt személyökben, javaikban bántalom érné őket, inkább lemondanak javadalmaikról, csak azt ígérje meg Ferdinánd, hogy pápai megerősítésüket kieszközli s idővel, ha az ő hatalmába jutnak, püspökségeiket visszanyerik. Azon idő alatt, míg javadalom nélkül lesznek, Ferdinánd gondoskodik tisztes ellátásukról; addig meg, míg János király esetleg megtűri őket javadalmaikban, a maga, emberei és katonái részéről védelmet biztosít nekik.³ Ezt a nyilatkozatot Thurzó Elek által juttatták Ferdinándhoz. Ez azonban még december közepe táján sem adott nekik határozott választ, noha Thurzó sürgetően kérte tőle.⁴ Lehetséges, hogy nem is tartotta szükségesnek a választ, mivel időközben a béke ügye jó útra kezdett jutni.

Ferdinánd október 30-án úgy nyilatkozott a pápai követ előtt, hogy lehet remélni, hogy a békekötés meglesz.⁵ Ez még csak Ferdinánd hangulata szerint volt valószínű, a ki november 3-án azt írta V. Károlynak, hogy a lundi érseket újra Magyarországra küldi s teljes hatalmat ad neki a béke megkötésére, ha Jánosnak csak a legkisebb akarata lesz hozzá.⁶

Wese november közepén Ferdinánd hadvezérének, Vels Lénárdnak varannói táborába érkezett és jöveteléről értesítést küldött Perényi Péternek és Frater Györgynek. Nem

¹ U. ott, 768. l.

² V. ö. Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/2. 233. l.

³ Egyháztörtén. eml., III. 219—220. l.

⁴ Károlyi, id. ért., id. h., 816. l.

⁵ III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 23. l.

⁶ Károlyi, id. ért., id. h., 818. l.

kis nehézség után november 29-én Pozsonyban összejöttek Ferdinánd megbízottjai: Wese és Vels, János küldöttjei: Frater György és Perényi Péter. Miután december 1-én e hó 3-ától a végéig tartó fegyverszünetet kötöttek, megállapodtak benne, hogy 20-án Sárospatakon megkezdik a tárgyalást.

A pataki tárgyalásokból már Frangepán és Brodarics is kivették a részüket.

Wese és Vels december 20-án Patakon voltak. Másnap reggel Frater György és Perényi megjelentek Wesénél s tudatták vele, hogy ebédre várják a kalocsai érseket s a vácsi püspököt. Ha megérkeztek, mindjárt feladatukhoz foghatnak. A két főpap úgy 2 óra tájban megérkezett ugyan, de a tanácskozást csak a következő napon kezdték meg.

December 22-én Frangepán összefoglalva az eddigi eredményeket, azt a javaslatot tette, hogy János király életére mondjon le Ferdinánd az uralomról. Mint várni lehetett, Ferdinánd megbízottjai épen ellenkező kívánsággal álltak elő. Majdnem az egész napot átvitázták már, mikor János király küldöttjei azt kérték, javaljanak hát Ferdinánd követei valami más módot. Ezek azonban azt felelték, a módozatok ajánlása János megbízottjai dolga, mivel az ő hívásukra jöttek Patakra.

Rá vasárnap következőn, Frangepán misére hivatta az összes követeket, kik ebédre Perényihez mentek. Frangepán és Frater György még mise közben is beszéltek s azon óhajuknak adtak kifejezést, hogy szeretnének egyszer magával a lundi érsekkel tárgyalni és kérték, menjen Váradra. Az érsek nem folytatta a beszédet, hanem azt felelte, majd mise után és ebéd után megbeszélhetik a dolgot. Ebéd után előbb a két ellenfél követeinek külön tanácskozásával telt az idő, majd valamennyien összejöttek. Frangepán bemutatta az ő megbízásukat, mire Ferdinánd küldöttjei is hasonlóan cselekedtek. Mielőtt elváltak, Frangepán kérte Wesét, beszéljen velük egyszer Vels nélkül. Az érsek kijelentette, hogy beszélhetnek, a mikor akarnak, akár holnap reggel 8-kor s Velsnek semmi kifogása nem volt a terv ellen.

24-én reggel 9 órakor egymás után megérkeztek Weséhez Frangepán, Perényi, Frater György, Brodarics. A tárgyalás igazában ekkor indult meg, de csak nehézkesen, mivel mind-egyik fél a másikat várta, mondjon valami kedvezőbbet. János megbízása szerint Erdélyt, Kassát nem volt szabad átengedni; az utóbbit azért sem, mert ez az egyetlen biztos hely, a hol a török esetleges támadása esetén János király

jöendő feleségével, gyermekeivel megvonhatja magát. Ferdinánd emberei viszont Erdély és Kassa átadását sürgették. Deczember 25-én Brodarics az »uti possidetis« elvét vetette fel, mint békealapot. Csak biztatják egymást, csak panaszkodnak a béke hívei, tönkre megy az ország, ha meg nem egyeznek, a bosszús Wese arra fakad, hogy a békét csak úgy lehetne megkötni, ha János minden kívánságát teljesítik; deczember 29-én mégis megállapodtak benne, hogy Wese további tárgyalás végett átmegy Váradra, nem fognak szólni János családi javainak átadásáról, támogatják Wese kívánságát, hogy a fegyverszünet alatt elfoglalt Kassát Ferdinánd visszakapja s megígérték neki, a mikor akar, távozhatik Váradról.

A váradi tárgyalás kedvéért januárig, ha kellene márcziusig, meghosszabbították a fegyverszünetet. A váradi alkudozás alatt is temérdek nehézség volt s mint a lundi érsek utóbb Ferdinándnak írta, a mit ma elhatároztak, holnap érvénytelenné vált, voltak pillanatok, mikor azt lehetett hinni, hogy most sem mennek semmire, végre azonban »sok baj, fáradság és könnyek közt« 1538 február 24-én mégis csak megállapították, megszerkesztették a békéről szóló oklevelet,¹ melynek jelentékenyebb pontjai a következők voltak: Mind V. Károly, mind Ferdinánd testvérükül fogadják Jánost, köztük örökös barátság lesz s állandó szövetség minden belső és külső ellenség ellen; a császár segítséget ad az ország védelmére, főleg Belgrád visszavételére. Egymás ellen kötött szövetségeiket kölcsönösen felbontják; egymást leveleikben kölcsönösen testvrének czímezik. Ha Jánosnak fia lesz, a Habsburg-házból kap feleséget. János király lemond Szlavóniáról s Horvátországról, Ferdinánd Erdélyről; de János halála után ország-részeinek örököse Ferdinánd, illetve ennek utódai lesznek, míg János fia szepesi herceg czímmel az összes Zapolyai javak birtokosa lesz; ha azonban a Habsburg-ház kihal, a Zapolyaiak örökösödő joga újra feléled s az ország szabad királyválasztó joga csak holtuk után lesz gyakorolható. A két király birtokát nyolcz született magyar biztos fogja egymástól elválasztani. Kölcsönös ígéreteket és intézkedéseket tettek a belső nyugalomra, kereskedelemre, a foglyok szabadon bocsátására. Elhatározták, hogy az ország egységének külső jelzése végett csak egy nádor lesz, kit az ország két területének rendjei közös gyűlésen választanak;

¹ Károlyi, id. ért., id. h., 828—837. l., Sörös, id. m. 134—135. l.

kanczellárja, országbírája, kincstartója, bírái azonban mindkét félnek külön is lesznek.¹

János király február 24-én aláírta a békeoklevelet s megtartására letette a Frangepán, Brodarics, Verbőczy és Wese által megállapított esküt.

Sörös Pongrácz.

¹ Brüsszeli Okmt., II. 3. s köv. l.

Frangepán Ferencz, kalocsai érsek, egri püspök.

(II. közl., vége.)

VII.

A váradi békét nem szánták a nyilvánosság elé, sőt annak takargatására egy évre fegyverszünetet is kötöttek.¹ Még arra is, hogy a császárhoz, Ferdinándhoz követek sietnek a béke megerősítése végett, azt találták ki, hogy csak újabb békealkura mennek, mivel a megegyezés most sem sikerült.²

Ferdinándhoz Brodaricsot küldte János király a béke megerősítése végett. V. Károlyhoz először Statileo János erdélyi püspököt szánta követnek, de utóbb Frangepán személyében állapodott meg s márcziusban már ismeretes volt, hogy ő fog a császárhoz menni,³ útközben a pápánál is megjelenik, hogy átadja neki János király üzenetét.

János király 1538 április 1-én Budán állította ki Frangepán megbízólevelét.⁴ Brodarics április 10-én azt írta Ferdinánd királynak, hogy Frangepán husvételra Bécsben lesz. Ámde alig írta meg ezt a tudósítást, levelet kapott Frangepántól s ebben az értesítést, hogy a husvételi út elmarad, de azért nem sokat fog késni.

Frangepán, a ki Marsupino Ferenczet és útja elejére Mindszenti Tamást vitte magával,⁵ június 5-én Petronellben volt. Innen értesítette Nádasdy Tamást, hogy a császárhoz megy s kérte, távollétében védelmezze meg nőtestvére javait.⁶ Hamarosan Bécsbe ért s itt való tartózkodását egyebek közt arra használta fel, hogy birtokai számára Ferdinándtól védelmet kérjen. Kérelme teljesedett, mert Ferdinánd szigorúan meghagyta Serédy Gáspárnak, hogy Frangepán Szent-Mária, Hejcze vagy más jószágát semmi szín alatt el ne foglalja, ne prédálja, ne terhelje és tizedeiben se károsítsa.⁷

¹ V. ö. Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/2. 264. l.

² Károlyi, id. ért., id. h. 837. l., v. ö. III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 28. l.

³ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/2. 264., 272. l.

⁴ Theiner : Vetera monumenta Slavorum meridionalium, I. 639. l.

⁵ Verancsics összes munkái, VI. 11. l.

⁶ Történ. Tár, 1907. 492. l.

⁷ Egyháztörtén. eml. III. 263. l.

Olasz földre érve, megállapodott kissé Vicenzában, hová III. Pál pápa zsinatot hívott össze s látogatást tett Aleander Jeromos bíboros, brindisii érseknél, kit a pápa a zsinatra legatusának küldött.¹ Úgy látszik, mert a már kövérségre hajló Frangepán köszvényben, izületi csúzbán szenvedett,² még Vicenzában elővette a köszvény, mivel alig ért a közel-fekvő Padovába, június 27-én arról értesítette a pápát, hogy betegsége miatt nem mehet hozzá, hanem Marsupino Ferencz fog helyette felvilágosításokat adni. Levelében igen kérte a pápát, minden követ mozdítson meg a béke érdekében, hiszen ez nemcsak Magyarország, hanem az egész kereszténység érdeke is. Ha a pápa szövetségeseivel hadat akar indítani a török ellen, Magyarországon át visz az út; ha védeni akarják a kereszténységet, ehhez Magyarország megmentése szükséges. Ugyanekkor János király nevében kérte, adjon már végre főpásztorokat a régtől árva magyarországi egyházaknak.³

Padovából megkísérelte Frangepán útja folytatását, de csak Milanóig tudott eljutni. Baja annyira elővette, hogy itt már ágynak esett.⁴

Noha követi megbízása nem emlegette, hogy a francia udvarhoz is elmegy, azért utasítása volt rá, hogy I. Ferencz királyt felkeresse. Franciaországban megfordult az Avignontól északkeletnek fekvő Carpentrasban, hol Sadolet Jakab bíboros, carpentrasi püspöknél tett látogatást, a kire igen jó hatást gyakorolt,⁵ majd Bloisba utazott, hol ekkor a francia udvar tartózkodott. Mint az ivriai püspök, Ferrerio Filibert, III. Pálnak I. Ferencznél levő követe augusztus 28-án a pápát értesítette, Frangepán innen indult Spanyolországba. Tudatta a követ, hogy Frangepán őt is felkereste, elmondta neki, hogy azért megy a császárhoz, hogy kifejezést adjon azon bizalomnak, a melylyel János király iránta viseltetik s bizalommal tudatta, hogy hamarosan meglesz a béke s akkor könnyű lesz Magyarországon át a török ellen egyetemes hadi vállalatot indítani.⁶

Kerülőúton menvén Spanyolországba, Frangepán csak későn ért céljához. Bécsben november 11-én már vissza-

¹ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/4. 341. l.

² U. ott, 296. l.

³ Theiner: Monumenta Slavorum meridionalium, I. 640—642. l.

⁴ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/4. 343. l.

⁵ Schmitth, id. m., II. 344—346. l.

⁶ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/4. 241. l., I/3. 133 l.

várták,¹ pedig még mindig Toledóban tartózkodott. V. Károly császár igen szívesen fogadta Frangepánt, örömmel értesült tőle a Ferdinánd és János közt létrejött békéről. Frangepán részletesen tájékoztatta a magyar viszonyokról s meggyőzte róla, hogy a béke kihirdetésének szükséges előzménye, hogy az ország a török ellen erős segítséget kapjon. Együttal a császárral arról is tárgyalt, mi volna az a mód, mely felérne a béke kihirdetésével, de nem adna rá okot, hogy a török felingerüljön. Erre azonban nem tudtak eredményhez jutni s abban állapodtak meg, hogy majd Held Mátyás császári követ fog elmenni János királyhoz, hogy a béke biztonságának módját ejtsék.² A császár Frangepánnal levelet küldött János királynak s ebben arról is értesítette, hogy a lundi érseket a birodalomba küldte, hogy a rendektől az ő nevében a török ellen segítséget szerezzen. Frangepán iránt érzett jóindulatának jeléül két arany serleget adott neki, melyről azt mondták, mégér 2000 aranyat. Toledói tartózkodása alatt érintkezésben volt Poggio János pápai követtel is és egyebek közt elmondta neki, hogy a megkötött béke kihirdetésének feltétele, hogy a német viszonyok úgy alakuljanak, hogy segítséget lehessen kapni a török ellen.

Frangepán Poggio november 30-iki levele szerint megelégedetten hagyta el a császári udvart.³ Betegeskedése miatt kocsin utazott⁴ és csak január végén ért Milanóba,⁵ majd februárban Velenczébe. Itt néhány napig pihent, majd február 18-án Ferdinándhoz indult, hogy onnan majd királyi urához menjen.⁶

Bécsben igen várták Frangepánt, mivel János király a béke kihirdetéséről nem akart addig határozni, míg vele előszóval nem beszélt. Végre márczius 5-én megérkezett.

Itt sokat érintkezett Aleanderral és márczius 8-án ebéd után ismét látogatást tévén nála, elmondta neki, hogy alig lehet szó a béke kihirdetéséről az ország nyilvánvaló veszte nélkül, hacsak előbb elég katonaság nem lesz, hogy a töröknek ellene lehessen állani; seregbe különben a végeken szinte mindennapos kártételek, vakmerő támadások megakadályozása miatt is nagy szükség volna. Legjobban szeretne volna, ha Ferdinánd és János közt személyes találkozást

¹ U. ott, I/4. 241. l.

² U. ott, III—III2. l.

³ U. ott, 276. l.

⁴ III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 58. l.

⁵ Nuntiatúrberichte aus Deutschland, I/3. 452. l.

⁶ III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 64. l.

tudna közvetíteni; akkor mindenben jobban megegyeznének.¹ Ezt a tervet Aleander hamarosan Ferdinándnak is tudomására juttatta, de ez lehetetlennek mondta a megvalósítását.²

Követségi útvjáról János királyhoz térvén, ezt már mint nős férfit látta viszont. Hogy János király Izabella lengyel hercegnőt vette feleségül, abban neki is része volt. 1538 novemberében, mikor a béketárgyalások folytak, ő a krakói kapitánytól, Tarnowszkitól levelet kapott, s ez ajánlotta a lengyel frigyét. Frangepán elmondta a levelet János királynak, a ki azt felelte rá, ha nem tartana tőle, hogy a dolog eredménytelen marad s majd szégyenére válik, meglehetne. Erre Frangepán írt Tarnowszkinak s a további levelezés reménységet nyújtván, ment Brodaries, midőn a váradi békét Ferdinánddal megerősítette, Krakóba kérőbe.³ János királynál a békesség kihirdetésének ügye foglalkoztatta őt csak úgy, mint az egész udvart és keresték a módját, hogy lehetne Ferdinándot megnyugtatni.

Május közepe táján ismét Bécsben volt. Itt egy és más kisebb fontosságú ügye is akadt, nevezetesen átadta Ferdinánd királynak Verböczi május 14-iki levelét, melylyel arra kérte, adja vissza neki Dabronya várát, mivel erre, más várai nem nyújtván neki elég biztonságot, nagy szüksége volna⁴ és a budai Nagyboldogasszony-templom Pozsonyba szállított felszereléseit iparkodott visszaszerezni, melyek kevésbbé értékes tárgyait Ferdinánd vissza is adatta,⁵ főteendője azonban a békekihirdetés elmulasztásának megokolása volt. Mentegette Ferdinánd előtt János királyt a béke ki nem hirdetése miatt, de a török veszedelem igen fenyegető, mikor a keresztény hatalmak oly rosszul vannak felkészülve. Ferdinánd nem fogadta el a mentséget s elhatározta, hogy Held Mátyást Budára küldi a kihirdetés elérése végett.⁶

Frangepán Morone pápai követnek kijelentette, hogy a béke kihirdetése lehetetlen, de talán majd lehet valami módot találni a lelkek megnyugtatóására. Ebben a remény-ségben kelt útra Held társaságában július 5-én.⁷

¹ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/4. 339., 346. l., I/3. 497. l.

² U. ott, I/4. 355—356. l.

³ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/4. 342. l.

⁴ *Fraknoi*: Werböczi István életrajza, 315—316. l.

⁵ Egyháztörtén. eml., III. 397—398. l., v. ő. 401—402. l.

⁶ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/4. 116. l.

⁷ U. ott, 124. l.

Frangepán azt tartotta volna legegyszerűbb megoldásnak, ha Ferdinánd Ferencz franczia királyt, kivel személyes jó barátságban volt, ráveszi, eszközölje ki a töröknél, hogy Ferdinánd és János békét köthessenek.¹ Held ellenben a váradi béke kihirdetését sürgette, de sikertelenül. A budai tartózkodás alatt egy alkalommal Frangepán kijelentette neki, hogy ez a kíváncsi teljességgel nem teljesíthető; ha a béke kihirdetése megtörténne, nyilvánvaló romlást okozna az országnak s azért ő, még ha János akarná, akkor sem egyeznék bele, inkább kifutna az országból. Mondott azonban, Held szerint, mást is. Azt emlegette, hogy János gyűjti a vagyont, hogy ha a török elúzná, legyen miből élnie és hogy a lengyel király csak akkor adja meg a leányával ígért 100.000 forintot, ha Jánost a most Ferdinánd kezében levő családi birtokai tekintetében biztosítanak. Ha Ferdinánd ezt megtenné, János itthon és Konstantinápolyban is kihirdetné a békét s eltávolítaná maga mellől Frater Györgyöt, meg más három-négy tanácsosát, a kik Ferdinánd ellenesei. Mivel Held arra nem tudott biztosítékot nyújtani, hogy a béke kihirdetése esetén félős török támadás ellen megfelelő erő fog szembenállani, augusztus 10-én eredmény nélkül érkezett vissza Bécsbe.²

A következő időben Frangepán egy kis szabadsághoz jutván, püspöksége anyagi ügyeivel foglalkozott. Már júniusi bécsi tartózkodása alatt kérte Ferdinándot, adja neki a püspöksége területére eső tizedeit s Ferdinánd ezt meg is ígérte, utóbb azonban ígérétét visszavonta. Persze, hogy ez elkésértette Frangepánt s Thurzónak meg is mondta, ugyan mi csoda biztosítékot adhat királyának, hogy Ferdinánd ura lesz ígérétének, mikor vele szemben megszegte a szavát.³ Augusztusban ismét kérte, hagyja meg Ferdinánd Serédy Gáspárnak, ne bolygassa az ő zempléni tizedeit, mivel ez a megye, mint a rozgonyi fegyverszünet iratai mutatják és Vels is jól tudja, az ő ura területe. Ha szolgálataiért meg nem érdemli, az igazság kedvéért kéri erre Ferdinándot. Egyháza két faluját is elfoglalta Serédy, ezek visszaadását is kéri. Nem annyira a jövedelmek miatt szól értök, hanem már nem akarja hallani a jobbágyok siralmát, kik naponként kéri, szabadítsa ki őket annak a sárkánynak a kezeiből, nem tudják túrni zsarnok kegyetlenségét. Elszökik a nép; az egyik

¹ III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 75. l.

² Nuntiaturberichte aus Deutschland, 164. 385. l., v. ö. 167. l.

³ U. ott, I/4. 369—370. l.

faluból, a hol 75 család volt, csak 25 maradt s ezek is elszöknek, ha azt látják, hogy semmit sem tudott érdekükben elérni.¹

A magánügyekkel való foglalkozás azonban mindössze sem soká tartott. Midőn 1539 szeptember 30-án Moronét értesítette, hogy követség megy a törökhöz, hogy el ne nyelje őket, de azért János Ferdinánd királylyal szoros barátságot akar tartani, egyszersmind arról is értesítette a pápai követet, hogy fontos ügyekben Lengyelországba kell mennie és pedig a saját költségén.²

A lengyel követség azért vált szükségessé, mivel Zsigmond király zokon vette, hogy János Izabella hitbérének biztosítását halogatta, V. Károly császárral és Ferdinánd királylyal is biztosíttatni akarta, hogy János megadja s meg kellett őt nyugtatni. Frangepán nagy kísérettel, 157 szolgával november 9-én vonult be Krakóba. Itt előadta, hogy János király a nagy szükség, az országos költségek miatt nem teljesíthette eddig a hitbér biztosítását, de meg fogja adni; azt azonban királyi méltóságán alól levőnek tartja, hogy a császár és Ferdinánd kezeskedjenek érte. Zsigmond király ezt a kikötést el is engedte. Úgy látszik, elég kellemetlen volt neki az egész követség, mivel november 11-én, midőn Moronénak írt, bosszús hangon emlékezett meg küldetéséről. János király, mondta a pápai követnek, többre becsül egy lovat, mint őt; mert nem engedi, hogy már kinyugodja magát, hanem rákényszeríti, hogy mint a sátán körüljárja s bebarangolja a világot.³ November 27-én búcsúkihallgatáson volt Zsigmond királynál, a kinek számára biztosító levelet kellett adnia, hogy János király a hitbér elintézésére mielőbb követeket fog küldeni. Frangepán biztosító irata a következő évben tárgyalanná vált, mivel János király rendezte az ügyet.⁴

Követségi útját befejezve, Budára ment. 1540 február elején legalább itt volt. Innen írt Thurzó Eleknek arról, hogy a királyné lebetegedését májusra várják, hogy a bíbornokságra nincs pénze; érdeklődött V. Károly és I. Ferencz békekötése iránt; kérdezősködött róla, hamarosan a birodalomba megy-e a császár és hol készül gyűlést tartani;

¹ Egyháztörtén. eml., III. 397. l.

² III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 77. l., v. ö. 102. l.

³ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/5. 20. l.

⁴ Veress: Izabella királyné, 61. l.

kérte, küldje el mellékelt levelét az esztergomi érseknek s tudatta vele, hogy nyolcz napon belül Egerbe készül.¹

Egerben értesült róla Frangepán július 8-án, hogy a királynének fia született. Csúzfájdalmaival mentette magát, hogy nem mehet hozzá üdvözlése végett. Mikor azonban nem sokkal utóbb János király halálának híre érkezett hozzá, Budára sietett, hogy a királynének részvétét fejezze ki. Ezen alkalommal figyelmeztette Izabellát a váradi szerződésre, a melyet ha meg nem tart, Ferdinánd fegyverrel fogja jogát megvédeni. Budai tartózkodását nagyon rövidre szabta, mivel megbotránkozott rajta, hogy az őrséget Frater György a maga hűségére esküdtette s kijelentette, hogy addig nem megy Budára, míg a vár Izabella kezében nem lesz.²

VIII.

Ferdinánd, hogy Izabella magatartásáról tájékozódást szerezzen, augusztus 8-iki levelével Salm Miklós grófot és Bornemissza Pál titkárt küldte hozzá. Izabella hajlandó volt fiával Ferdinánd pártfogása alá helyezkedni s ezért tanácskozás végett magához kérte Frangepánt és Perényi Pétert. De hirtelen más gondolt s mielőtt útra keltek volna, megüzente nekik, hogy ne jöjjenek, mivel Salmot betegségére hivatkozva hazabocsátotta azzal, hogy tanácsosai meghallgatása után követ által fog felelni. Utóbb mégis csak érintkezni akart Frangepánnal és Perényivel s azért sürgette őket, nehéz helyzetében ne hagyják tanácstalanul.

Frangepán, a ki esküjének megfelelően nyíltan állást foglalt a váradi béke megtartása mellett s így ellentétbe került Frater Györggyel, nem mert az ennek őrségétől megszállt Budára menni. Mikor megnyugtatóására, Frater György őrsége nevében is, szabad menetlevelet küldtek neki, mintegy 1000 főnyi kísérettel mégis megindult Buda felé. Csapata Hatvannál táborozott, ő meg Isaszegre ment, hogy itt Perényivel egyetemben megvárja Izabella királyné üzenetét, rendeletét. Frater György, a ki János király holttestéért utazott, de azért az eseményekről értesült, budai helyettesének, Batthyány Orbánnak megüzente, hogy ha fejét félti, Frangepánt és Perényit sem a városba, sem a várba be ne ereszsze.

A királyné ekkor a meghalt király titkárával, Maticsnai

¹ Egyháztörtén. eml., III. 436—437. l.

² Óváry, id. m., II. 75. l.

Istvánnal arra kérte az érseket, menjenek Perényivel a már csak háromnapos távolban levő Frater György elé s vele együtt vonuljanak be Budára. Frangepán ezt a kérelmet visszautasította és újabb felhívásra sem volt többé hajlandó a királynéhoz menni, hanem figyelmeztette, fogadja el Ferdinánd ajánlatait.¹

Frangepán, úgy látszik nagyon kellemetlen eshetőségre, az országból való távozásra készült, ingó javait külföldön akarta biztonságba helyezni. Ezzel függ össze, hogy Ferdinánd király a püspök olasz földre, Rómába készülő embereinek, Paksy Barnabásnak, Tolnay Imrének, Roman Jánosnak, Lovász Mihálynak augusztus 23-án szabad útlevelet adott.² Politikai magatartásából azonban éppen nem csinált titkot. Augusztus folyamán nyilván tudták, hogy Ferdinánd híve, az ő javaslatára ment Laszky Jeromos a portára, hogy a töröktől a váradi béke értelmében Ferdinánd számára János területén is megszerezze az elismerést, a portát békére bírja és hangoztatták róla, hogy hű a királyhoz, nagy tisztelettel van Ferdinánd iránt.³

Azokkal, a kik az ő felfogásán voltak, Perényi Péterrel, Bebek Ferenczczel, Ráskay Istvánnal, Balassa Zsigmonddal, egri tartózkodása alatt, augusztus 30-án egy tőle megírt, V. Károly császárhoz intézett levélben világosan kifejtette az okokat, a melyek politikai magatartását irányították. Azt hiszszük, írja a császárnak, Felséged már értesült János királynak, a mi urunknak haláláról s mindarról, a mi halála óta máig történt. Az ország a legnagyobb veszedelemben van. Tartunk tőle, hogy a szultán vagy egyenesen a maga számára foglalja el, vagy pedig a meghalt király fiának védelme címén szerzi meg, a mit az országra ép oly veszedelmesnek tartunk. És mi ekkora hatalomnak nem tudunk ellenállni. Főként ez volt az ok, a miért a mi meghalt királyunk császári Felségeddel és testvérével, a római királlyal egyezsége lépett, a melyben az a kifejezett feltétel is megvolt, hogy ha fiat hagyna hátra, ne ez, hanem Felséged testvére kövesse őt az uralomban, a mely feltétel elég keménynek tűnik fel, ha valaki inkább a magánhasznát, mint a közösség javát tartja szem előtt. De mivel a király, a mi meghalt urunk, világosan látta, hogy az országot a török részéről nyilvánvaló veszedelem éri s hogy ő ennek nem tud

¹ Veress, id. m., 91—92. l.

² Egyháztörtén. eml., III. 479. l.

³ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/5. 468—469. l., III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 108., 109. l.

ellenállni, sőt egy keresztény fejedelem sem, csupán Felséged, azért ruházta át minden jogát Felségedre és fenséges testvére, inkább elviselvén, hogy fia szűkölködjék a királyi cím nélkül, mint a kereszténység Magyarország nélkül. Mi, a kik ezt a tervet tudtuk s előmozdítói voltunk, nem ismerünk a jelenben senkit a keresztény világban, a ki sebeinket orvosolhatná, a keresztény államok ezen nemes tagját megóvhatná, mint császári Felségedet. Ezért fordulunk Felségedhez, tehetségünk szerint azon levén, hogy barátainkat, rokonainkat is ugyanily elhatározásra bírjuk és kötelezzük, csak Felséged komolyan fogjon a dologhoz. Az ugyanis a legnagyobb mértékben szükségesnek tűnik fel előttünk, hogy császári Felséged és fenséges testvére vagy teljesen felhagyjanak ezzel az ügygyel, vagy komolyan fogjanak hozzá, mivel hosszadalmas fontolgatás esetén csak a biztos pusztulás vár reánk. Magyarország ugyanis, miként én, az egri püspök, a mint emlékszem, Felséged előtt mondtam, legnagyobb részében sík föld, ki van téve a török berohanásainak, a ki lovasság tekintetében felsőségben van. Ha tehát ez az ügy kellő megfontolás tárgya nem lesz, vége az országnak, főleg ha Buda is, a mit az Isten ne engedjen, a török kezébe jut; a megroncsolt ország is könnyebben megvédi, hogy ez a város a töröké ne legyen, mintsem visszafoglalja. Azért alázattal kérjük Felségedet, az Istenért legyen gondja az országra, lássa el katonasággal, hogy mi és utódaink Felséged és fenséges testvére szárnyai alatt szolgálhassunk. Tegye ezt Felséged, a mint bölcs belátása szerint legjobbnak tartja, vagy alkudozással a törökkel, vagy évi adófizetéssel, vagy fegyveres erővel; de bármelyik módhoz szükséges, mint Felségedet tisztelettel emlékeztetni bátorkodunk, a francziákkal való megegyezés. Tudjuk, hogy ezek pénzzel, befolyással sokat elérhetnek a török uralkodónál. Semmit sem veszít Felséged a legkeresztényibb királylyal való egyezségben, a mit uzsorával vissza nem kapna, ha Magyarországot szabadon birtokává teheti. Ha azonban Felséged ezek közül egyikét sem akarná megtenni, a mit igen kelletlenül vennénk, akkor Isten szerelmére kérjük Felségedet, ne kívánja romlásunkat, hanem vegye rá fenséges testvérét, hadd egyesüljön az ország ő kezében levő része annak többi tagjával, hogy így valahogy mégis fenntarthassuk ezt az egykor oly nemes országot. Azt hisszük, Felségetek jól tudja, mennyit számít a kereszténységnek, hogy a törökkel való harczában hazánk az ő oldalán legyen s mekkora kára lenne, ha magával szemben találná; mi, hacsak Fel-

ségtek el nem hagy, semmit el nem mulasztunk abból, a mi a jó keresztény, a jó magyar, a jó hazafi és a hűséges szolga kötelessége. Higye meg Felséged, ha komolyan fog az ügyhöz, senki sem lesz, vagy csak kevés akad s ezek sem a tekintélyesek közül (a kik azonban, bármily jelentéktelenek legyenek is, ha törekvéseik akadályra nem találhatnak, veszedelmesek lehetnek), a ki más véleményben, elhatározásban lenne, mint mi; mert mi szilárdan hiszszük, hogy Felséged szentelt személye fenséges testvérével egyetemben figyelmesen teljesíti úgy azokat az ígéreteket, melyek volt királyunk fiának s meghagyott özvegyének tétettek, valamint azt, a mit azon egyezségben az országnak biztosítottak. És ezt, mint meghalt királyunk jó és hű szolgálói kérjük is fenkölt Felségtektől.¹

Frangepán tehát a váradi béke teljes végrehajtását kívánta. Felfogása az volt, teljesíteni kell az ott megszabott összes feltételeket s egyszersmind gondoskodni róla, hogy azon veszedelemmel szemben, mely az országot a török részéről érheti, melyet épen nem tartott kizártnak,² megfelelő fegyveres erő óvja a nemzetet. Mikor ezen kívánságai tekintetében megnyugtató nyilatkozatokat, ígéreteket kapott, Frater Györggyel, ennek környezetével s politikai barátaival megszakította az összeköttetést.

Frater György abban a felfogásban volt, hogy mindaddig, míg az ország hatalmas sereggel nem rendelkezik, nem szabad a váradi békét végrehajtani, mivel ez okvetlen török támadást von az országra. Fenn kell tehát tartani, legalább látszatra, a régi állapotot s ezért a meghalt király fiát, János Zsigmondot királylyá kell kikiáltani, de megkoronázni nem szabad. Így a török azt hiszi, minden a régiben maradt s ha az ország erőre kap, a meg nem koronázott János Zsigmond lemond, átengedi a teljes uralmat Ferdinándnak.

Mialatt János király temetésére készültek, Frangepán egri várában tartózkodott. Szeptember 14-én épen kérdezősködött Nádasdy Tamástól, mi a terve, mi a felségé, kérte, ha Egerhez közelebb kerülne, okvetlen menjen hozzá,³ mikor arról értesült, hogy Ferdinánd király hivatja. A király kívánságára sietve megadta a választ, hogy magánügyei kárára lesz ugyan az útja, de csak jelöljön ki neki a felség helyet és időt, teljesíteni fogja parancsát.⁴ Az út nem volt

¹ Bucholtz, id. m., V. 135—137. l.

² III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 204—205. l.

³ Történ. Tár, 1907. 493. l.

⁴ Egyháztörtén. eml., III. 488—489. l.

sürgös, csak október folyamán kellett Ferdinándhoz mennie s így egyelőre otthon figyelhette az eseményeket, melyek pár hét alatt teljesen elválasztották régi pártjától.

Frater György és barátai törekvése nem maradt titokban, gondoltak is rá, hogy szervezkedésüket megakadályozzák s ezen célból Vels Lénárd, Ferdinánd hadainak országos főkapitánya szeptember 16-án utasítást adott Nádasdy Tamásnak, a magyar hadak főkapitányának, hogy Frangepán és Perényi Péter lovasai menjenek hozzá.¹ Az idő azonban rövidebb volt, hogysem az ellenpárttal szemben megfelelő katonai erőt lehetett volna gyűjteni. Frater György és politikájának követői szeptember vége felé akadálytalanul tarthatták meg a rákosi gyűlést, melyen János Zsigmondot királynak kiáltották ki, a kormányzásra pedig régensséget alakítottak, a melynek tagjai Izabella királyné, Frater György, Petrovics Péter és Török Bálint lettek.

Körülbelül ebben az időben Frangepán elindult Egerből, hogy Ferdinánd király hívására Bécs-Újhelyre menjen, a hol a legközelebbi teendőkről tanácskozni kellett. Mint sok más magyar úr, ő is október 6-án érkezett meg a tanácskozás helyére.²

A tanácskozás kezdetén, október 10-én Frangepán jónak látta megokolni, miért csatlakozott Ferdinánd királyhoz. Nyilatkozata jóformán ugyanaz volt, mint a melyet V. Károlyhoz írt levelében tett és mostanában III. Pál pápának, a kinél Frater György és környezete vádat emelt ellene, hogy Ferdinándot támogatja.³ János király özvegyének s fiának kielégítését sürgette, egyébként pedig a szerződés végrehajtása mellett volt, mivel meggyőződése szerint V. Károly és Ferdinánd hatalma elégséges arra, hogy az ország kellő védelemben részesülhessen. A két évvel előbb kötött és esküvel megerősített szerződés szerint, mondta az uraknak, az ország Ferdinándra szállt. Ő nem tartozik nagyobb gyengésséggel a fiúnak, mint atyja, a ki a haza iránt való szeretetből megfosztotta az uralomtól. Ő most atyja akarata ellenére, a saját ígérete ellenére nem segítheti trónra, a melyre kora miatt sem való. Nem akart semleges maradni a megoszló vélemények közt, nehogy az ország rossz tagjának ítéljék, a ki csak a maga hasznát nézi, hanem minden üres okot félretéve, csatlakozott Ferdinándhoz, mert ezt

¹ Szederkényi, id. m., II. 49. l.

² Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/5. 477. l., III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 116. l.

³ Bucholtz, id. m. V. 132—135. l.

kívánja a megkötött szerződés s mert azt látja, senki sem használhat többet az országnak, mint V. Károly és Ferdinánd. Nem csábítja a saját érdeke, még javadalmáról is kész lemondani az ország érdekében, mivel azt akarja, hogy egy király uralma alatt boldognak lássa hazáját. Ugyanazon hűséggel akar szolgálni Ferdinándnak, mint szolgált Jánosnak, a kit veszteségei közt sem hagyott el, hanem a számkivetést és minden bajt megosztott vele. Csak arra kéri Ferdinándot, hogy a mindkét részről megerősített szerződés értelmében János király fiának s özvegyének eleget tegyen.¹

A bécsújhelyi tanácskozás Ferdinánd uralmának biztosítását célozta s ugyanezt akarta az a tanácskozás, melyet Gyöngyösön Perényi Péter, Bebek Ferencz, Balassa Zsigmond Frangepánnal folytattak.² Ezen tanácskozás után Zsigmond lengyel királyhoz követséget küldtek, megmagyarázták neki eljárásukat s figyelmeztették rá, hogy Izabellát rossz tanácsadók környezik, a kik majd oly útra terelik, a melyen eljátszsa fia örökségét.³

November közepe tájától ismét Bécs-Újhelyen volt Frangepán.⁴ Vagyoni kérdések és püspökké szentelése tették szükségessé, hogy az udvarhoz menjen.

A vagyoni kérdés Szarvaskő várának püspöksége részére való visszaszerzése volt. Ezt a várat Szalaházy Tamás egri püspök 16.000 forintért zálogba adta Horváth Ferencznek. Mivel ez épen az udvarnál volt, Frangepán sietett, hogy még addig tárgyalhasson Ferdinánddal, míg Bécs-Újhelyen érheti. 1540 december 24-én kérte Ferdinánd királyt, intézze el az ügyet és a király készséggel iparkodott Frangepán törekvését előmozdítani. 1541 január 14-én kötelező ígéretet tett, hogy Szarvaskő várát Frangepánnak vissza akarja adni s azért Horváth Ferencz bizonyos kárpótlások után a várat tartozik átengedni,⁵ majd 24-én megszabta a kárpótlás módját, a mennyiben Frangepánnak meghagyta, hogy mint Heves vármegye főispánja a megye királyi adójából évenként 1000 forintot fizessen Horváthnak mindaddig, míg a zálogösszeg törlesztve nem lesz.⁶

A másik, fontosabb ügy püspökké nevezésének egyházi rendezése s azután püspökké szentelése volt. Ez az ügy

¹ Egyháztörtén. eml., III. 497—499. l.

² Verancsics összes munkái, VI. 158. l.

³ Veress, id. m., 102. l.

⁴ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/6. 204. l.

⁵ Egyháztörtén. eml., III. 516., 521. l.

⁶ Szederkényi, id. m., II. 437. l.

Frangepánt kezdettől fogva sokat foglalkoztatta és állandóan sok gondot okozott neki. Még a békesség megkötése előtt, a tárgyalások idején történt, hogy 1535 nyarán a politikai ügyekben bekövetkezett kényszerű nyugalmat arra használta fel, hogy ezt a maga személyes ügyét rendezze. Miután látta, hogy János király azon kérelmére, melyet Rorario követsége alkalmával terjesztett a pápa elé, tegye bíbornokká a tőle egri püspökké nevezett Frangepánt,¹ nemcsak abban nem történt kedvező döntés, hogy a pápa bíbornokká nevezte volna, hanem az egri püspökség tekintetében sem érkezett válasz, Vergerio nuntius útján, mivel Bécsben szoros barátsággra lépett, kölcsönösen egymásnál ebédeltek, próbálta meg, hogy a pápa a fennforgó nehézségeket eloszlassa, orvosolja.

Bizalmasan előadta Vergeriónak, hogy a kalocsai érsekségből nincs jövedelme, mivel a török hatalmában van, hanem csak az egri püspökségből, a mely János király területére esik. De azt hiszi, nem bírhatja nyugodt lélekkel, mert már megkapta Ferdinánd kancellárja, Szalaházy Tamás. Most azután három dolgot szeretne a pápától: megerősítést a kalocsai érsekségre, valami brevét, hogy Eger jövedelmét, esetleg más javadalomát élvezhesse s hogy a pápa bíbornokká tegye. Ismételten emlegette ezeket Vergeriónak s mikor ez nehézségeket hozott fel, csak annyit felelt, nála könnyen megtehetné a pápa, a mi másnál nehézséget okozna. Vergerio végre megígérte neki, hogy kívánalmait az első alkalommal a pápa elé terjeszti és június 18-án valóban nagyon meleg hangon írt Frangepán dolgairól Ricalcati pápai titkárnak.²

A kérelmek a pápa elé jutottak és Ricalcati július 31-én arról értesítette Vergeriót, hogy a pápa holnap vagy holnapután kiállíttatja Frangepán számára a brevét mindazokról, a mikről hiszi, hogy Isten s az apostoli szék tiszteségével egyezően megengedhetők.³

A Ricalcatitól kilátásba helyezett breve augusztus 5-én kelt és Frangepán Ferencz minoritához van intézve. III. Pál tudatja Frangepánnal, hogy értesült róla, hogy Magyarország előkelőinél kiváló kedveltségnek örvend, az ország békéjéért sokat fárad s remény van rá, hogy az eddigieknél még többet is elér. Hogy nyugodtabban munkálkodhassék,

¹ Theiner: Vetera monumenta Slavorum meridionalium, I. 627. l.

² Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/4. 418—421. l.

³ U. ott, 463. l.

megengedi neki, hogy két rendtársa kíséretében, kinek erre szerzetes előjárójától engedélye van, a kolostoron kívül élhessen, lovagolhasson, cipőt, harisnyát viselhessen, a pápi szolozsmát, misét a római egyház vagy valamely tőle válasszott egyház szokása szerint végezhesse, kivéve mégis szerzetének különös ünnepeit, melyeket meg kell tartania s a vele élő két szerzetes is ezt cselekedhesse és sem ennek, sem neki ne kelljen a rendi főnök engedelmissége alatt élni.¹

Ez a pápai breve sokban megkönnyítette Frangepán szabad mozgását, a legnagyobb nehézséget azonban, hogy az egri püspökséget bírassa, jövedelmeit használhassa, nem oldotta meg. Az igaz, épenséggel erre is élhetett volna Frangepán a régi, 1528-i engedéllyel, de, úgy látszik, lelkiismerete nem találta megnyugtatónak ezt a gondolatot. Hogy külön tett-e még lépést, másokat is felkért-e, hogy a pápa valamelyes kedvező intézkedésével megnyugtassa, nem említi. De pár évvel utóbb úgy tudták, hogy III. Pál pápa Quignono Ferencz bíbornok előtt szóbeli nyilatkozatot tett, melyről a bíbornok azután pecsétes írást adott, hogy Frangepán az egri püspökség kormányzását elfogadhatja.²

Egyelőre más intézkedés nem is történt. Így azután egyházilag még mindig nem volt rendezve püspöksége kérdése s azzal, hogy Ferdinánd 1537-ben Perényi Ferenczet egri püspökké nevezte ki, még rosszabbodott is a helyzet.

De Frangepán azért a püspökség urának érezte magát s mint ilyen élvezte a jövedelmeket, meggyőződése és tisztsége értelmében működött Luther tanításának terjedése s egyes terjesztőivel szemben³ s mint megyés főpásztor rendelkezett a javadalmakkal.⁴

Ferdinánd igen nagyra becsülte Frangepánt s tanultsága, kifogástalan élete, politikai tapasztalata alapján bíbornoknak ajánlotta,⁵ 1539 elején pedig a pápai követtel egye-

¹ Schmitth, id. m., II. 333—335. l.

² ... licet non confirmatus manifeste, sed e vivae vocis oraculo, facto per pontificem Paulum reverendissimo cardinali Sanctae Crucis sicuti constat ipsius instrumento sigillato, administrationem dicti episcopatus Agriensis consecutus... Nuntiatürberichte aus Deutschland, I/4. 34^r. l.

³ V. ö. Veress: Izabella királyné, 247—248. l.

⁴ Egyháztörtén. eml., III. 234—235. l., Nuntiatürberichte aus Deutschland, I/4. 131—132. l.

⁵ Nuntiatürberichte aus Deutschland, I/2. 272. l., Theiner: Vetera monumenta Slavorum meridionalium, I. 641. l.

temben nem habozott kijelenteni, hogy minden más magyar püspök előtt érdemes azon méltóságra s egy magyar főpap sem fogható Frangepánhoz,¹ a püspöki megerősítést politikai okokból mégis ellenezte. Hasztalanul tett lépést Brodaries,² hasztalan maga Frangepán, nem tudtak czélt érni. Még a váradi béke megkötése után is az volt Ferdinánd felfogása, hogy ha a Jánostól kinevezett főpapok pápai megerősítésben részesülnének, nem törődnének a békével, sőt ellene volnának.³

Végre 1539 márcziusában Frangepán Aleander pápai követ támogatását kérte megerősítése ügyében s ugyanőt arra is rávette, hogy magának Ferdinándnak szólt. Ferdinánd most már nem utasította el a kérelmet és írt a pápának, erősítse meg Frangepánt az egri püspökségben.⁴ Újból felemelte szavát érdekében János király is. 1539 április 17-én emlékezetébe hozta III. Pál pápának, hogy már más levélben is kérte, erősítse meg Frangepánt püspökségében. Azt hallotta, azért nem kapta meg a megerősítést, mivel a zágrábi püspök (Erdődi Simon) azt mondta, hogy János király előbb neki adta. Ha neki adta is, elpárolása miatt, hogy másként ne mondja, méltán vette el tőle. Erősítse meg tehát Frangepánt és abban, a miben a császár, V. Károly ajánlja, a bíbornoki méltóságban is legyen iránta kegyes.⁵

III. Pál pápa nem sokáig váratott a kérelem teljesítésével. Május 30-án értesítette az egri papságot, hogy ezen a napon a Szalaházy Tamás püspök halála következtében üresedésben levő egri püspökséget Frangepán Ferenczczel töltötte be s meghagyta neki, hogy az új püspök iránt köteles engedelmességet tanúsítson.⁶

Egy hónapra rá, mint ez már az új püspökök első miséire szokásos engedély volt, a pápa felhatalmazta Frangepánt, hogy egy misét János király jelenlétében, egyet tőle szabadon választott templomban, egyet meg Egerben végezhesen el, ezeken a jelenlevőket megáldhassa, s ezen alkalmakkor a híveket minden bűnöktől, még az eretnokség alól is feloldozhassa.⁷

¹ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/3. 497. l., I/4. 356—357. l.

² U. ott, I/2. 203. l.

³ U. ott, I/4. 357. l.

⁴ U. ott, I/3. 497—498. és 508. l.

⁵ Theiner: Vetera monumenta Slavorum meridionalium, I.

645. l.

⁶ Egyháztörtén. eml. III. 357—358. l.

⁷ Kollányi: Regesták a római és parmai levéltárakból, 28. l., v. ö. Sadoletus október 12-i levelét, Schmitth, id. m., II. 346—348. l.

A püspöki megerősítéssel végre valahára rendbe jöven, a megerősítés fejében járó díjak lefizetése s ennek megtörténtéig a megerősítő bullák átvétele okozott nehézséget. A pápa a maga részére nem kívánta ugyan a szokásos díjakat, hanem a magyar véghelyek megerősítésére szánta, azonban Frangepán, mint egyébként a vele megerősített többi főpap sem, nem akart fizetni.

Azt írják neki Rómából, mondja 1539 július 25-iki visegrádi levelében Moronénak, hogy a pápa követ által akarja megküldeni a megerősített főpapok bulláit, annak kell megfizetni az értök járó díjat s ő majd a véghelyek megerősítésére a felségnek adja. Ha neki (hogy a többiekéről hallgasson) volna pénze a bullaváltásra, a felség nem folyamodott volna érte, hogy ingyen részesüljön megerősítésben. De mivel látta, hogy nincs és pedig azért, mivel püspöksége jövedelmeinek felét sem bírja s ezen években az egri várra, követségi utakra, temérdek költsége volt, azért folyamodott; mert ők nem kapnak hópénzt, mint a pápai követek. Különben abban a hiszemben volt, János király kérése nélkül is ingyen kapja meg a bullákat, szolgált annyit a szentszéknek. Ha a pápai követ János királynak adja a bullákat, reméli, ingyen kapja meg tőle, a mint ingyen kapta a püspökséget, mivel ő is 20.000 aranyat költött a maga és nőtestvére vagyonából a felségre. Ha azonban a követ azt akarná, hogy neki fizessen, kár a fáradsáért, csak vigye a bullákat a pápai levéltárba. Még ha a tárczájában volna is az a pénz, a kereszténység s főleg Magyarország jelen állapotában talán többre becsülné a pénzt, mint a bullákat... Neki nincs pénze. Nem érti, miért nem jönnek a bullák; hacsak úgy nem lesz, hogy a mint öt évig vártak a megerősítésre, megint öt évig várhatnak a bullákra.¹

Szeptember 30-án még teljesen ugyanezen hangon kellett írnia Moronénak.² Lehet, hogy harmadszor is megismételte nyilatkozatát, mivel Morone deczember 16-án azt a jelentést küldte Rómába, hogy Frangepán hangsúlyozza, hogy nem fizethet a bullákért; így beszél a többi megerősített főpap is és általában elégedetlenek a pápai rendelkezéssel. Kérte a pápát, tegyen változtatást.³

Nem lehetetlen, hogy Ferdinánd keze működött a dolgan. Nem akarta, hogy a püspökök a megerősítő bullákat

¹ L. Óváry közlését, Századok, 1877. 7. l. Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/4. 177. l.

² III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 77. l. v. ö. 102. l.

³ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/5. 25--26. l.

megkapják, míg csak a váradi béke kihirdetése meg nem történik. Ezt, a béke közzétételét mindenképen akarta s érdekében nyomást akart gyakorolni a püspökökre, mint Frangepánra és Statileóra azzal is, hogy kérte a pápát, a béke kihirdetése előtt ki ne nevezze őket bíbornokoknak.¹

Frangepán így várakozásra volt kényszerítve, noha már szerette volna magát püspökké szenteltetni, egyházmegyéje ügyeit korlátozás nélkül maga intézni. A lutheránus tanítás terjedése, melyet, igaz, ideje s ereje szerint folyton figyelemmel kísért és korlátozni törekedett,² szintén kíváncsiságot, hogy egyházi hatalma teljességét vethesse vele szembe, hogy ennek alapján papokat szentelvén, szaporítsa az ellene küzdők számát, új területek elfoglalását gátolhassa, a régit eshetőleg visszaszerezhesse. A püspöki méltóságra való tekintettel felmentést is kért a pápától szegénységi fogadalma és rendi szabályzata azon rendelkezései alól, melyek nem egyeztethetők össze a püspöki méltósággal: hogy pénzt kezelhessen, kocsizhasson, lovagolhasson, sarut hordhasson, mely utóbbiakra már régebben is szerzett felmentést és még némely más, a breviariumra, női kolostoroknak 3—4 kísérvél való meglátogatására, hogy más szerzetes is, ne csupán ferenczest, tarthasson maga mellett, hogy ne vonjon magára szabálytalanságot, ha esetleg valamely gonosztevőről úgy nyilatkoznék, ha ura, királya volnék, felakasztatnám, fejét vétetném s ez valóban bekövetkeznék.³

A püspöki bullák átvétele azonban csak késett, mivel Rorario, a ki ezeket magával hozta, fizetés nélkül nem adta át, hanem jelentést küldött Rómába, hogy a megerősített püspökök általában, nevezet szerint »az egri«, hallani sem akarnak a fizetésről.

János király elköltözött az élők sorából s a bullák még mindig a követnél voltak. Ekkor végre III. Pál úgy intézkedett, adja át őket Rorario Ferdinándnak s azután ez adja a püspököknek, pénzért vagy pénz nélkül, a mint akarja.⁴

Frangepán nyílt állásfoglalása Ferdinánd mellett azt eredményezte, hogy ez az ő bulláit átadta neki,⁵ sőt október

¹ U. ott, 12. l. Hogy a bíbornoki kinevezésre Statileo állandó versenytársa volt Frangepánnak, v. ö. u. ott, I/4. 131—132. l. és Statileoórol írt dolgozatom, id. m., 41. l.

² U. ott. és Egyháztörtén. eml., III. 468—470. l., v. ö. Történ. Tár, 1880. 4. l.

³ Kollányi, id. m., 32—33. l.

⁴ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/5. 475. l., v. ö. I/6. 205—206. l.

⁵ U. ott, I/6. 216. l.

15-én Moronénak nyomatékosan ajánlotta, tegyen előterjesztést, hogy az ő magyar ügyekben való tanácsosa, Frangepán megkapja a bíbort.¹ Ezen célból még októberben követe útján is kérelmet intézett III. Pál pápához.² A pápa ígérgette, hogy nem fosztja meg Frangepánt a megillető dicsőségtől,³ de bizony sohasem lett bíbornok.

Frangepán készült a püspökké szentelésre, keresett magának felszentelőt, megkérte a püspököket, a kik ennél segídezni fognak, menjenek Bécs-Újhelyre, iderendelte káptalanja tagjait is, mert december 21-én meglesz. December 17-én már a közelebbi előkészületek is megtörténtek, de éppen akkorra a köszvény oly erősen meggyötörte, hogy a felszentelést el kellett halasztani.⁴

Mivel, úgy látszik, a bécs-újhelyi levegő sem tett jót neki, Bécsbe ment. December 24-én innen értesítette Ferdinánd királyt, hogy két nap mulva, Szent István vértanu napján felszentelteti magát, mivel a levegőváltás miatt elég jól érzi magát s a török felől keringő hírek s a nagy költségek miatt sem a püspököket, sem káptalanja tagjait nem akarja tovább tartóztatni.⁵

A felszentelés után Frangepán 1541 január 4-én visszatért Bécs-Újhelyre, s két napra rá, vízkereszt napján ünnepies énekes misét mondott.⁶

Még az év folyamán, július 5-én engedélyt kért a pápától, hogy az egyházi rendeket a meghatározott időn kívül is feladhassa,⁷ a mi annak a jele, hogy egyházmegyéje érdekében azon volt, hogy mentül előbb és mentül több papot szentelhessen.

IX.

Bécs-Újhelyen pestis törvén ki, a melyben Frangepán egyik kamarása is megbetegedett, meghalt, egy ideig Bécs mellett egy kolostorban tartózkodott,⁸ de hamarosan visszament Bécs-Újhelyre,⁹ hol fontosabb politikai megbeszélés várt rá.

¹ U. ott, I/5. 482. l., v. ö. Ib6. 215. l.

² U. ott, 484. l.

³ U. ott, I/6. 30. l.

⁴ U. ott, 217—218. l.

⁵ Egyháztörtén. eml. III. 516. l.

⁶ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/6. 223. l.

⁷ Egyháztörtén. eml., III. 548. l.

⁸ 1541 január 16-án még innen írt ajánlást Tranquillus Andronikus érdekében, a ki egy erdélyi főesperességet kért Ferdinándtól. Egyháztörtén. eml. III. 522. l.

⁹ Nuntiaturberichte aus Deutschland, I/6. 226., 229. l.

Zsigmond lengyel király 1541 január 10-iki utasítással Czarnkowszki András krakói kanonokot küldte Ferdinándhoz és sajnálkozását fejezte ki, hogy leánya, Izabella s Ferdinánd közt zavar, háború tört ki, egyszersmind reménységét, hogy közbenjárására megbékélnek, csak biztosítsa Ferdinánd Izabella hitbér-jóságait.¹

A követséggel kapcsolatos tárgyalásban Frangepánnak is része volt. Nem tetszett neki az egész követség, azt mondta róla, igazi lengyel követség, azaz szószátyár, pedig hús szóba összefoglalhatta volna a mondókáját, a célját sem látta másban, mint hogy a lengyel udvar ijesztgetni, fenyegetőzni akar. Ezért keveri bele Izabella ügyébe a milánói hercegség kérdését is,² hogy éreztesse, hogy ha te nem teszed meg, a mit kérek, majd okozok neked zavart nagyobb dologban. A mi azt illeti, elereszsze-e Ferdinánd a követet Budára, arról az volt Frangepán véleménye, hogy ha elereszti, nyíltan fel kell előtte tárnai a helyzetet, hogy a török részekre akarja szaggatni az országot, hogy könnyebben elfoglalhassa és János király fiát épen nem szándékozik az egész országban uralomhoz juttatni, legfőlebb egy részében. Ferdinánd tudván, hogy egyesek inkább a török hatalmába juttatják az országot, mintsem őt Magyarország királyának elismerjék, a mi Magyarországnak, a felség tartományainak s az egész kereszténységnek veszedelme, jóvá nem tehető kára lenne, az eseményeket nem nézheti közömbös szemmel, hanem minden erejével meg kell akadályoznia, hogy a török meg ne fészkelje magát. Rosszul tudja a lengyel király, hogy a török semmit sem vett el János területéből, mert bizony elvette több családi várát, Pozsegát, Valkót. Azt nem teheti Ferdinánd, hogy Frater György, Török Bálint kegyét keresse s ajándékokkal vegye rá arra, a mit már korábban önszántukból megígértek. A felség csak kényszerből indította meg seregét és nem is annyira jogai védelmére, mint Magyarország s a kereszténység megóvására, javára. Biztassa a felség a követet, vegye rá Izabellát, hogy először maga tegye meg, a mit tennie kell, ha a szerződésben neki és fiának nyújtott javakat akarja, azután pedig a mellette levőket vegye rá, ne ellenkezzenek Ferdinánddal. Ha egyszer hadra kerül a sor, nem számíthat az ígéretekre; meg kell nyugodnia abban, a mire férje kötelezte magát.

¹ Veress, id. m., 133. l.

² A Sforzák férfiága nem oly rég, 1535-ben kihalt és V. Károly császár a hercegséget mint megürült hűbért lefoglalta.

Frangepán elég részletesen nyilatkozott már, mindamellert hozzátette, még sok más okot lehetne Ferdinánd mentségére felhozni, de ő beteg, a köszvény gyöttri, nem tud tüzetesen beszélni, mint az egészséges, pedig ez az ügy egész embert kíván, kérjen tehát a felség az egészségesektől tanácsot.

De azért még egyéb pontokról is nyilatkozott. A milánói herczegségről az volt a véleménye, hogy Ferdinánd reménységet nyújthatna, hogy a mennyire teheti, a császárnál sürgetni fogja az ügyet. A mi meg a lengyel király azon kívánságát illeti, hogy üzenetei titokban maradjanak, nem látja, miért ne lehetne azokat nyilvánosságra hozni; lengyel csalafintaság az egész, a saját ügyüket akarják célhoz juttatni más czímen.¹

Zsigmond lengyel király követe már az I. Ferdinánd és Izabella közt kitört zavarokról emlékezett meg; Frangepán felelete pedig arra utalt, hogy Ferdinánd kényszerűségből, Magyarország s a kereszténység java miatt volt kénytelen a harczot elkezdeni. Mivel ugyanis Izabella királyné tanácsosai a váradi béke végrehajtását megakadályozták, Ferdinánd 1540 október havában Vels alatt jelentős hadat küldött Magyarországra, a mely főcélját, Buda elfoglalását ugyan nem tudta elérni, de egyébként jelentős sikereket aratott. Az eredménnyel azonban nem ért fel az a veszedelem, mely Laszky követsége s ezen hadmenet nyomán Magyarországot fenyegette: Szulejmán szultán elhatározta, hogy 1541-ben hadait Magyarországra vezeti.

A fenyegető támadással szemben hadikészületekre volt szükség s mivel Ferdinánd a maga erejéből nem tudott megfelelő hadat állítani a török ellen, a német birodalomtól várt segítséget. Ezen célból a regensburgi birodalmi gyűléshez fordult, melyen V. Károly már 1541 február 23-án megjelent, de a mely a birodalmi rendek késedelmes megérkezése miatt csak április 5-én nyílt meg.

Ferdinánd követei Frangepán Ferencz, Nádasdy Tamás országbíró, Batthyány Ferencz horvát bán, Salm Miklós, Kamarjai Tamás és Brodarics Mátyás voltak.

Frangepán április 13-án érkezett Regensburgba. Ugyan ezen este itt volt Nádasdy is, de már nem mehetett a városba, hanem a külvárosban halt meg. Egyelőre, míg a gyűlés vallási ügyekkel foglalkozik, úgy látták, semmit sem tehetnek. Mindamellert 16-án megjelentek Granvella Miklós

¹ Bucholtz, id. m., Urkunden-Band, 299—302. l.

birodalmi kancellárnál s ezzel abban állapodtak meg, hogy 19-én kézcsókra mennek a császárhoz s megtudják, mielőtt nyilvánosan felszólalnak, felkeressék-e egyenként a birodalmi fejedelmeket.¹ Ferdinándot szorgalmasan értesítették, mit cselekedtek, de eredményre jó ideig nem hivatkozhattak; legfőlebb panaszkodtak, hogy nem kapnak a magyar eseményekről híreket, újabb utasításokat és tudatták, hogy a követség összes tagjai még mindig nincsenek együtt.²

Hogy teljesen hasztalanul ne töltsék az időt, május 10-én, mikor két nap óta már Batthyány s a többi magyar is velük volt, az osztrák örökös tartományok követeivel tanácskoztak, mivel a török veszedelem őket is fenyegette s mindnyájan azt látták, jó lesz, ha Ferdinánd Regensburgba megy s ő iparkodik a gyűlésre hatással lenni, mivel ők csak nagyon későn fognak valamit elérni, mikor már majd kevés vagy semmi hasznát sem lehet venni a segítségnek. Egynéhány birodalmi fejedelem, a kivel beszélhettek, szintén igen szükségesnek mondta Ferdinánd jelenlétét.³

Végre hosszas várakozás után május 11-én tudósítást kaptak az udvartól. Ferdinánd értesítette őket, hogy Izabellával lengyel közvetítéssel folynak a tanácskozások s hogy Buda úgy körül van véve, hogy senki sem ki, sem be nem mehet.⁴

Úgy látszik Ferdinánd V. Károlynak is bizakodó hangon írt, mivel, mikor a követek június 1-én ismét nála voltak, meglehetősen idegesen szólt hozzájuk, hogy Magyarország nincs oly veszedelemben, mint ők hirdetik és az ellen is kifogása volt, hogy a birodalmi fejedelmektől magánúton segítséget kértek. A követek iparkodtak a császárt meggyőzni, hogy nem lesz pontos a magyar dolgokról való értesülése, mert ők nem emlékeznek rá, hogy az ország valaha nagyobb veszedelemben volt volna; a mi pedig a privát segítségkérést illeti, abban csak annyit tettek, hogy kértek egyeseket, ha a nyilvános ülésen a segítségért felszólalnak, támogatassák őket. A császár azonban csak izgatott maradt és beszéde épen nem nyújtott nekik reménységet, hogy eredményel működhetnek, főleg mikor odavetette nekik, hogy vannak más országai is, azokra is gondolnia kell, mindenre nem lehet elégséges.

¹ Történ. Lapok, 1875. 1249—1250. l.

² U. ott, 1250—1251. l., v. ö. 1260. l.

³ U. ott, 1251. l.

⁴ U. ott, 1268—1270. l.

Persze panaszosan említették a követek a kihallgatás eredményét. Ötven napnál régebben voltak Regensburgban, a gyűlés elé nem juthattak. Azzal az idővel és költséggel, a mi itt eltelt és elkelt, otthon tehettek volna valamit. Főleg a költség kezdett súlyos teher lenni, mivel a nagy drágaság miatt már mindenki elköltötte, a mit a követésre kapott s voltak a követtség tagjai közt, a kik költség híjában már nem is maradhattak.¹

Keseredett hangulatukat fokozta Thurzó Elek június 4-iki bécsi levele, a melyből arról értesültek, hogy a Buda ellen intézett »sturm« nem sikerült, Ferdinánd seregét vagy 800 ember veszteséggel visszaverték. Új sereg nélkül nem lehet Budát visszahódítani. A török had, több mint 60.000 ember, már a Szávánál van. Az Isten szerelmére kérjék a császárt s a többi fejedelmet, saját vesztökre ne hagyják őket veszni.² Ehhez kevés vigasztalás volt, hogy Ferdinánd király június 8-iki levelében jóval kevesebbre tette a veszteséget s hogy azt tudatta követeivel, ez nem akadályozta meg, hogy csapatai az ostromot ne folytassák. Ugyancsak Ferdinánd csitította, nyugtatgatta őket, ne vegyék fel, a mit a császár mond; a nagy elfoglaltság okozta izgatottságban mondta csak, majd azért fog segíteni, nincs rá ok, hogy azt higgyék, hogy semmi vagy csak csekély segítséget kapnak s egyszersmind ígérte nekik, hogy szintén Regensburgba megy és reméli, 21-ére megérkezik.³

Thurzó levelének hatása alatt, mely alig maradt csak a magyar követek szűk körében, nagyobb lett az érdeklődés a magyar ügyek iránt s midőn V. Károly a rendek közt némely vitás pontban megegyezést tudott létesíteni, a rendek összes ülése elé vitte a török segítség ügyét,⁴ mely végett június 9-én Frangepán nagybírszabású beszédet tartott.

Noha, kezdte beszédét, természete a tisztes nyugalom szeretetében mindenkor visszaborzadt a háborútól, a fegyverek zajától, most az idők veszedelmes járása arra kényszeríti, hogy a birodalmi gyűlés tagjainak lelkét, mely a kereszténység legnagyobb veszedelmekor túlságosan nyugodalmas dolgokra adta magát, midőn a barbárok Magyarországra, sőt az egész kereszténység birtokáért küzdenek velünk, a harcra indítsa.

¹ U. ott, 1288—1289. I.

² III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 129—130. I.

³ Történ. Lapok, 1875. 1289—1290. I.

⁴ Károlyi: A német birodalom nagy hadi vállalata Magyarországon 1542., Századok, 1880. 292—293. I.

Előbb fenyeget ugyan bennünket a török fegyver, de nem jobban, mint a többi keresztényeket. Egész Európát meg akarja zabolázni Szulejmán, hacsak Istennel kiengesztelődve fegyverhez nem nyúlunk s a keresztény világot bátor harcczal meg nem mentjük a veszedelemtől. Mert (bár hamis jósök lennénk!) tartunk tőle, hogy hanyagságunk miatt még a maradék föld is veszendőbe megy.

Hogy ezt jobban megértsétek, mondta folytatólag a birodalmi rendeknek, s az egész ügyről határozhatatok, lehető röviden elibétek állítom Magyarország alakját, helyzetét s az őt fenyegető veszedelmet.

Magyarország teljesen sík föld s kevés erőssége van; sehol sem választja el más országtól hegy, csak Lengyelországtól s Erdélytől. Azelőtt Magyarországot védte a Tisza, a Duna, Szlavóniát a Dráva, a Száva. De Belgrád elveszte és a Szerémség elfoglalása óta minden vízen ellenséges hajók úsznak s a kikötők az ellenség hatalmában vannak. A törökök a Tiszánál Titelt, a Drávánál Eszékét megerősítvén s védelmi eszközökkel látván el, Magyarországra mintegy bilincset raktak. A Duna már Budától nem messze pusztult, elhagyott vagy ellenséges területen folyik. A Dráva és a Száva közt a török annyira behatolt Szlavóniába, hogy már-már Stájerország kapujában áll, Krajnát büntetlenül támadja, Magyarországon ott rabol, pusztít, a hol neki tetszik s becsapásaival annyira tönkre tette, hogy nagy része olyan, mintha nem is volna művelés alatt. Egy ideig nagy igyekezettel ellenálltak a magyarok, védték hazájokat, de az erőt legyűrte a nagyobb erő, a keveset a sokaság.

Kétségtelen, hogy már egész Magyarországot uralmuk alá hajthatták volna, ha a Budáig kezükben levő területen erősségeket emeltek s ezeket őrséggel látták volna el. Most már látja a török, mily fontos rá Magyarország birtoka úgy a maga határai védelmére, mint a rajta túl elterülő keresztény területek háborgatására s elfoglalására. Nagyon jól tudja, hogy Magyarországból kényelmes út nyílik neki Németországba, Franciaországba, az olasz földre, mivel támadását semmi fel nem tartóztathatja, hiszen alig egy-két folyó van közben. S az ország elfoglalására nagyon ösztönzik őt a ti belső viszályaitok, idétlen czivódástok s hogy lelkeitek a hadi dicsőségtől, a közös jó munkálásától teljesen elfordult. Azt hiszem, az isteni gondviselés műve, hogy Buda az ellenség kezébe jusson s ti saját vesztetek félelmétől ösztökélve végre feltámadjatok a közös szabadság, a vallás védelmére.

Eddig Magyarország árok, sáncz volt nektek s a többi keresztényeknek. Míg ép volt, mindkét fületeken alhattatok. Már most arról van szó, hogy ebben az évben az egész a töröké legyen-e, vagy a ti segítségtekkel a veszedelemből kimenekedjék. Ha az ellensége lesz Magyarország, a mi pedig kétségtelenül bekövetkezik, hacsak hatalmas sereg nem száll vele szembe, ugyan, kérlek, mit gondoltok, hogyan véditek meg javaitok, szabadságtokat, mikor küszöbön az erős, dühöngő ellenség, mely világalomra vágyik? Vigyázatok, nehogy későn fogjatok az elharapódzó tűz oltásához s úgy ne járjatok, mint a görögök, bolgárok, ráczok s azt ne mondják rólatok: a németek, mint a phrygiaiak, későn bölcsek. Ha szíveteken fekszik, hogy a törököt Németországtól visszatartsátok, miért nem siettek, mikor még jobb az alkalom, kisebb a veszedelem? Ha egyszer Magyarországot megszerezte, keservesebb tapasztalatra juttok! Vagy ellen kell tehát állni a barbároknak Magyarorszában s a szabadsáért hőiesen küzdeni, vagy mentség nélkül elveszni. Sok nép egyesített ereje záloga a sikernek; megoszlás esetén bizonyos a szolgaság vagy a halál.

Ha most félelmes a török ereje, vigyázatok, ne csatlakozzék hozzá Magyarország serege, a mely apáink idejében egymaga rettegeése volt a töröknek s más nemzeteknek; az inkább eltűr hazájában bármily sorsot, mintsem tűzhelyétől távol bolyongjon. Úgy nézem, ti megerősített városaitokban bíztok. De hát semmiféle erősség nem áll ellene annak a barbárnak, a ki Pylaen, Bosporuson, Propontison, Hellespontoson, Dunán, égig érő hegyeken, feneketlen vizeken átkelt, számtalan várost elfoglalt, feldúlt. Azt hiszitek, majd megrémül a ti tornyos falaitoktól? Ne ringassátok magatokat csalódásban, erős, szívós ellenség ellen nem oly biztosak! Arra van szükség, hogy hazátok épiségeért fegyvereseket vessetek elébe. Még ha csak uralomról volna is szó, ha a meghódított népeken mérséklettel uralkodva adófizetés mellett törvényeik, szokásaik szerint hagynák is őket élni, a bátor lelkek teljes erővel azon volnának, hogy az idegen igát lerázzák. De most oly ellenséggel van dolgunk, a ki jogot, törvényt kénye-kedve szerint tekint, meggyalázza a testet, elragadja a javakat, pusztulás a nemességnek, tudásnak s régiségnek, a ki mindeneket egyenlő igába vet s a húzóvónó baromhoz tesz hasonlóvá. Tudott dolog, hogy ma is él Törökországban azok sarja, kik Konstantinápolyban uralkodtak, de oly nyomorban, szennyben, a mely könnyet facsar annak szeméből, ki régi sorsukra gondol. Fontosabb azonban s

egy keresztény sem tűrheti, hogy a barbár vadság a katolikus hitet, a Krisztustól megváltott lelkeket kiirtsa.

Mindezek pusztulását nektek tudják be, titeket tesznek felelőssé, hogy azoknak, kik védelemre szorultak, segítséget nem adtatok, az elnyomottakat a szolgaságból ki nem szabadítottátok,

Nagyon csalódnak s nem is kell rájuk hallgatni, akik azt mondják, mindig s mindenütt csak az isteni segítséget kell kérni, a kik mindig s mindenütt csak az isteni segítséget várják. Ki volt szentebb Mózesnél, ki volt Istennel bensőbb viszonyban, mint ő? És mégis nem pusztán imádsággal, hanem fegyverrel nyitott magának s népének utat az ellenségén át. Mikor Amalechet a háborúban legyőzték, Mózes égnek emelt kezekkel imádkozott ugyan, de ugyanakkor Józue övéivel együtt vitézül ráöklelt az ellenségre. Júda királyának, Jozafátnak idejében Isten harczolt népéért a moabiták, ammoniták s más népek ellen, de azért nem hagyta a zsidókat nyugodni, hanem azt akarta, hogy felfegyverzetten, csatára készen hadsorban álljanak. Ha éberek, gondosak, vitéz harcosok leszünk, kétségtelenül velünk lesz az Isten; de ha tétlen gyávaságnak adjuk magunkat, hiába kérjük a haragvó Istent.

De hát jó, feledjétek ősseitek dicsőségét, ne indítson meg benneteket a kereszténység pusztulása, húnyjatok szemet a keresztény országok vesztén; már nem kérjük segítségeteket a veszni induló Magyarország számára, a ti könnyeitek már kiszáradtak, szíveteknek idegen az irgalom!

De házaitekban tétlenül ülve be akarjátok várni, míg rajtatok üt az ellenség? Nem hiszem, Hát mit? Nem fegyverkeztek a harczra? Kényszerít a végső szükség; már az ajtónál áll. Sokat számít a győzelemre, a csapás elhárítására, ha idegen földön csaptok össze az ellenséggel; akkor, mikor még ép Magyarország, vagy mikor már elveszett, rontanak-e a vadállatok házaitek szentélyeibe. Mert tévednek azok, a kik úgy beszélnek, el kell halasztani a háborút s alku-dozni kell az ellenséggel a békéről. Ha méltányos, állandó békéhez juthatnánk, nem keveslenők. De a török, a ki szerencséjében még nem csalódott, sohasem szánja magát békére, hacsak nem önhasznáért s ha megadja, csak a leg súlyosabb feltételekkel adja s rablótámadásai mégsem szünetelnek. Tudjuk, hogy egyik-másik vidéket nagyobb pusztulás érte béke, mint háború idején. A török kezdettől megszokta, hogy rablásból éljen s ezt a szokását mindmáig szívósan megtartotta. Nincs annyi kincs a külső országokban, nincsenek oly gazdag országok, hogy szomszját eloltanák;

istentelen vágya miatt még az egyhitű népekkel sem akar békét s törvényhozójuk parancsa, hogy hitőket fegyverrel terjeszszék, a leigázott népeket a maguk vétkekkel bemocskolt hitéhez fűzzék. Ez az oka, hogy azokat a foglyokat, a kiket a mohamedán istentelenségre nem vonhatnak, minden jogtalansággal, gyalázatossággal elhalmozzák.

Voltak, a kik a törököket mint gyenge ázsiaikat megvetették; de mi más tapasztalatra jutottunk. Kiválóan bátrak, a harcban nagyon jártasak, mint ezt nemcsak Magyarország bizonyítja, mely különböző szerencsével már 150 éve küzd velük, hanem más népek is, melyek fegyverrel legyőzve török igába jutottak, például szolgálhatnak a keresztény népeknek. De mégsem legyőzhetetlenek.

Esedezünk tehát nektek, az Istenre kérünk benneteket, mentsétek meg az agyongyötört, már már pusztuló Magyarországot, nyújtsatok védelmet a könyörögve felétek tárt kezeknek! Legyen tornyainkban béke a ti bátorságtokkal! Utánozzátok a rómaiak hősiességét, nagylelkűségét, kiknek örökébe léptetek, kik társaikat, barátjaikat, szomszédjaikat gyakran csak a dicsőség kedvéért is nagy áldozatokkal szabadították ki a zsarnok elnyomók hatalmából. Vessetek véget az idétlen vitáknak s a haszontalan, czéltalan széthúzást hagyjátok abba, vagy legalább halaszszátok más időkre: legalább e veszedelmes időkben némuljanak el vitáitok, ámbár a keresztény szelídség azt kívánná, örökre szűnjék meg, a mi sérti a testvéreket; majd nyugodtabb időben intézzétek el a testvérek egyenetlenkedését. Ha most nem véditek egyetértő szívvel, bátorsággal a magatok s a kereszténység üdvösségét, tartunk tőle, hogy nem marad helyetek a viszálykodásra. Azt hiszszük, ismeritek az agg példaszót, hogy ragadja el a héja, míg az egér s a béka egymással verseng, mindkettőt?! A ti s a mi vezérünk, V. Károly és Ferdinánd, oly lélekkel vannak, hogy ezen hadi vállalatban mindenüket, önmagukat is hajlandók lelkünkért feláldozni. Ha ti, méltóságos fejedelmek s a római birodalomhoz méltó tanács, a mint illik, ezen szent és szükséges háborúba követni akarjátok őket, kétségtelen, hogy veletek lesz az Isten; az ő ügye forog szóban.

Az ő vezérlete alatt a barbárokat levervén, mind az egész kereszténységet nagy veszedelemtől szabadítjátok meg, mind állandó dicsőségtel lesz Magyarország megőrzése, úgy hogy meg nem szűnik az emberek ajkán a ti dicsőségtel mindörökké! ¹

¹ Katona, id. m., XXI. 17—28. l.

A beszéd elhangzott, majd nyomtatásban is megjelent ; sokan hallották, még többen olvasták ¹ és kétségtelenül nagy hatást gyakorolt. Frigyes bajor herczeg nagyon buzgólkodott, hogy a birodalmi gyűlés protestáns rendjei a segítséget megszavazzák s legalább annyit sikerült elérnie, hogy tárgyalására hajlandókká váltak. Ferdinánd, ki időközben szintén megérkezett, figyelmeztette a rendeket, hogy a vett hírek szerint a szultán irtózatot küld a Budát ostromló királyi hadak elűzésére, Buda elfoglalására.² Frangepán Contarini bíbornok pápai legatust pedig arra sürgette, írjon mentől előbb a pápának Magyarország támogatása végett.³ Lehet, hogy Veralló Jeromos püspök, pápai követ, ki június 17-én kapott III. Pál pápától megbízást, üdvözlje Frangepánt és a pápa nevében adjon elő neki némely ügyet,⁴ a pápai segítségről is előterjesztést tett neki, a mit különben nemcsak Frangepán, hanem a regensburgi gyűlés is megkívánt, egyebeken kívül ahhoz kötvén segítségét, ha Ferdinánd a pápát és a többi keresztény fejedelmet is fegyverre szólítja.

A tanácskozások, alkudozások alatt a magyar követség is megtette a maga dolgát, noha a hosszas tartózkodás Frangepánt annyira kimerítette, hogy Hoffmann János tanácsostól 300 forint kölcsönt volt kénytelen felvenni s ennek biztosítására egy arany tálcáját adta neki zálogba.⁵

X.

Betegeskedése, a regensburgi tárgyalás kimerítette Frangepánt s augusztus 23-án Ferdinánd király útlevelet állított ki számára, hogy olasz földre utazhassék. Pár nappal utóbb, augusztus 28-án másik útlevelet is adott neki, de ez már nem egészségi okból magyarázza Frangepán utazását, hanem azt mondja, hogy mint Ferdinánd követe megy Velenczébe.⁶

Az események közben rohamosabban fejlődtek, hogy-

¹ Latinul megjelent a beszéd Augsburgban, Wittenbergben és egy ismeretlen helyen, németül Ingolstadtban, Regensburgban, majd olaszul (1542-ben) ismeretlen helyen. Szabó—Hellebrant : Régi magyar könyvtár, III/1. 101—104. l.

² *Károlyi* : A német birodalom nagy hadi vállalata Magyarországon 1542., Századok, 1880. 295. l.

³ III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 206. l.

⁴ Egyháztörtén. eml., III. 546. l.

⁵ Szederkényi, id. m., II. 64. l. ; megemlíti végrendeletében is de a Szederkényitől szintén említett arany serleg nélkül.

⁶ Egyháztörtén. eml., III. 554—555. l.

sem Frangepán útját megkezdhetette volna. Augusztus 21-én a Budát ostromló Rogendorf kénytelen volt hadait visszavonni, öt nappal ezután Szulejmán Buda alá ért, augusztus 29-én hatalmába kerítette a várat, szeptember 2-án pedig a már török mecsetté alakított Nagyboldogasszony-templomban ájtatoskodott.

Még mielőtt Buda elestéről hír érkezhett volna, Ferdinánd király Thurzó Elek és Frangepán tanácsára fényes követséget küldött a szultán táborába. Ez a követség azonban már elkészt és nemcsak az osztatlan Magyarország birtokáról, de még a Ferdinándtól bírt részek békés birtokáról sem lehetett tárgyalni.

Frangepán, úgy látszik, a szerencsétlen fejlemények közt elhalasztotta az útját. Szeptember 17-én ugyanis Ferdinánd levelezésben volt vele, majd 20-án hozzá is felszólítást intézett és más urakkal egyetemben október 9-ére Linzbe hívta, hogy a törökkel kötendő béke ügyében tanácsát meghallhassa. A tanácskozmány a következő év elejére országgyűlés összehívását ajánlotta Ferdinándnak.¹

Ferdinánd méltányolni akarta azt a sok készséget, melyet Frangepán ügyeiben tanúsított és őt, valamint a primást ismét bíbornoknak ajánlotta. III. Pál most sem teljesítette a kérelmet. Ferdinánd zokon vette a pápa eljárását s mint Veralló pápai követ december 21-én Farnese Sándor bíborosnak írta, részrehajlásról vádolta a pápát, a ki sok oly francziát nevezett ki kardinálisnak, a ki nem is fogható az ő ajánlottjaihoz, a kik igen buzgó férfiak s a legjobb hírnévnek örvendenek.² De hát Frangepánnak is megvoltak az ellenfelei, főleg a bíbor miatt vele már rég versengő erdélyi püspök, Statileo, a ki oly rossz hírért keltette Rómában Frangepánnak,³ hogy Sanchez Gábornak, Ferdinánd római ügyvivőjének külön kihallgatáson kellett védelmére kelnie.⁴

Frangepán a következő évben tette meg az elmaradt római utat. 1542 márczius havában már Velenczében volt,⁵ majd egybeült is megfordult. Végül egy június 10-iki levél arról ad számot, hogy Frangepán Ferdinánd király hívására

¹ Károlyi : A német birodalom nagy hadi vállalata Magyarországon 1542., Századok, 1880. 358., 366., 370. l.

² Kollányi, id. m., 36—37. l.

³ V. ö. Statileóról írt dolgozatomban, id. h., 41., 44. l.

⁴ Egyháztörtén. eml., III. 529—530. l.

⁵ Károlyi : A német birodalom nagy hadivállalata Magyarországon, 1542., Századok, 1880. 647. l.

Velenczén át Magyarországra utazott.¹ Szomorú oka volt ennek az útnak: Perényi Péter, állítólag azért, hogy Ferdinánd kezében a vidék védelme legyen, Egert megszállta.²

A rövides olasz tartózkodás korántsem volt rá elég, hogy Frangepán egészsége megjavuljon. Alig ért haza, augusztus elején rosszul lett, 3-ától éjjel-nappal bántotta a köszvény, mindkét kezét összehúzta, úgy hogy írni sem tudott.³

Alig kapott ismét erőre, személyes, országos ügyek kívánták munkásságát. Mint a velenczei követ szeptember 11-iki, a tanácshoz intézett levele elmondja, Frangepán mindenképen rá akarja venni a királyt, menjen Esztergomba a magyar ügyek rendezése végett; ha nem megy és hűs urat le nem fejeztet, nem lesz király, holott a vétkesek kivégeztetésével megmenti az országot. Az egri püspök, mondta a követ, ezt azért teszi, hogy a Perényi Pétertől elfoglalt püspökségét visszaszerezhesse. De a király csak csapatokat akar küldeni, a szigorú igazságszolgáltatást meg akkorra hagyja, ha feltétlen ura lesz az országnak. A követ úgy vélte, hogy Frangepánnak egyelőre valami spanyol javadalmat fognak adni.⁴

Az Esztergomba menés bizonyára összefügg azzal, hogy a német birodalmi segítség, melyet a regensburgi gyűlés kilátásba helyezett, az 1542-iki speyeri gyűlés pedig megadott, Brandenburg Joachim vezérlete alatt az országba ért s augusztus 20-án Esztergomnál szállt táborba. Ide gyűltek a magyar urak s hadak és hamarosan Várday Pál esztergomi érsek, Thurzó Elek, Perényi Péter, a Serédyek, Zay Ferencz, Zrinyi Miklós és mások, valamint hadaik gyarapították a tábort, melybe cseh katonák és pápai segítő csapatok is érkeztek. A táborban nagy volt a fegyelmetlenség. Az urak egyenetlenkedtek, össze is veszttek, a magyar, a német katona egyaránt dúlt, pusztított, a király hiába sürgette Buda ostromát. Mikor végre szeptember 6-án a szép, valami 60.000 főnyi sereg megindult, akkor sem Buda, hanem Pest ostromára készült.

Hogy a vállalat a legcsúfosabb kudarczczal végződött, beszámolt róla épen akkor, midőn a kudarczot vallott had visszatért Esztergom alá, október 13-án Verallo pápai követ Farnese bíborshoz írt levelében, melyben Frangepán tudósítása alapján elmondta a sereg szégyenletes visszavonulá-

¹ III. Pál és Farnese Sándor levelezése, XXVII.—XXVIII. l.

² Szederkényi, id. m., II. 55. l.

³ III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 136. l.

⁴ Óváry, id. m., II. 85. l.

sát s Frangepán azon véleményét, hogy ha a császár békét nem köt a francziával s 30.000 olaszt, spanyolt, nem küld segítségül, vége a magyar földnek s az osztrák tartományoknak is.

Ugyancsak Frangepán tudósítása után írt Verallo arról, hogy Perényi Péter volt a futás oka s ezért Esztergomban fogságba vetették, csak a feje ne bánja; a fia a töröktől ment hozzá azzal az üzenettel, hogy megkapja az egész országot.¹

Az igaz, hogy Perényit Ferdinánd október 10-én elfogatta, mivel árulással gyanúsította a miatt, hogy Perényi a táborozás alatt érintkezésben volt Bali béggel; az is igaz, hogy arról vádolta az udvar, hogy oly terveket szőtt, melyek Magyarországot s az egész kereszténységet veszedelemmel fenyegették, de hát a vádakat sohasem igazolták, a foglyot törvénszék elé sohasem állították.

Perényi elfogatásában Frangepánnak is része volt és utólag lelkiismeretfurdalást érzett miatta. Legalább november 12-én, midőn a pápától arra az időre, mikor a köszvény kínozza, felmentést kért a bűnök alól, meg hogy ne legyen kötelezve a papi zsolorozma végzésére, legfőbb óhajának azt mondta, oldozza fel a pápa minden szabálytalanság alól, melyet Perényi Péternek s a többi hozzá hasonló lutheránusnak elfogatásakor, kik az egyháziakat üldözik, az egyházi vagyont kifosztják, esetleg magára vont; némelyek abban a véleményben vannak, tette hozzá, hogy felmentésre nem volna szüksége, de lelkiismeretét mégis meg akarná nyugtatni.²

Mikor ezt a folyamodását Rómába küldte, Frangepán még mindig régi baját nyögte; most sem tudott maga írni; de egyébként a közügyek iránt való érdeklődése nem csökkent s még talán arra is gondolt, hogy elmegy a november 1-ére összehívott trienti zsinatra, melyre III. Pál pápa még a nyáron elküldte neki a meghívó levelet.³

A folytonos betegeskedés azonban mégis csak gondolkodóba ejtette, a fokozódó gyengeség figyelmeztette, jó lesz minden eshetőségre elkészülni. Úgy látszik, már Marsupino Ferencz titkára is azért ment Ferdinánd király december 6-iki útlevelével Velenczébe,⁴ hol Frangepánnak nem kevés portékája volt, hogy számon vegye az olasz földön levő va-

¹ III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 158—160. l.

² Egyháztörtén. eml., IV. 121. l.

³ Egyháztörtén. eml., IV. 84—85. l.

⁴ U. ott., 131. l.

gyont. Hogy pedig az élettől való megválás pillanata ne találja készületlenül, 1543 január 22-én, »testében betegen, elméjében épen« Pozsonyban megtette végső intézkedéseit.

Temetéséről úgy intézkedett, hogy lehetőleg egyszerű legyen s négy, legfeljebb hat fáklya fénye mellett vigyék a pozsonyi minoriták templomába. A temetkezőhelyért s hogy imádkozzanak érte, 100 aranyat, 2 misemondó ruhát, 2 tunicellát, 1 ezüsttel ékesített misekönyvet és 2 ezüst misekannát hagyott a kolostornak. Ezüstneműit, 7 gobelinjét, melyek Semler Lénárdnál voltak Újlakon, az V. Károlytól kapott arany serleget és 1 arany tálczát, mely zálogban volt, nőtestvérének Katalinnak s fiának, Perényi Jánosnak adta s az utóbbinak még 1 czobolyprémes subát, 3 gyűrűt s 1 arany kanalat is hagyományozott. Összes egyházi felszereléseit 12 gobelinjét, melyek a tékozló fiú történetét ábrázolták és nála, Velenczében, illetve nőtestvérénél voltak, valamint 1 főpapi gyűrűjét az egri egyháznak hagyta azzal a megszorítással, hogy 1 ezüst ereklyetartó táblát, mely nagybátyjáról, a néhai kalocsai érsekről maradt rá, ha a kalocsai egyház helyreáll, ennek kell adni. Udvari személyzetéből Bentivoglio Márk Antalnak s a régtől mellette levő minoritának, frater Donátnak 50—50 aranyat hagyott, hogy az olasz földre visszatérhessenek. Pesthényi Jánosnak 80 aranyat szánt s ha lehetséges, 2 lovat, 4 akó bort, 1 könnyű kocsit s 3 kanczát, Suaffy Ferencznek 80 aranyat, Nádasdy Tamástól kapott lovát s 1 nyestes subáját, István deáknak, ha papi pályára lép, az épen üres egri kanonokságot, 70 aranyat s 1 párduczbőrös subát rendelt, Iván (Falconario Ker. János) sáfárjának 80 aranyat, hermelines subáját, Ladányi Ferencznek 60 aranyat és a Lascano Márton esztergomi kapitánynál levő lovát, Imre deáknak szeretete jeléül arany gyöngyöt, Mátyás papnak 50 aranyat, Ferencz borbélynak püspöki keresztjét, arany lánczát és czobolyprémes subáját hagyta, Péter mester királyi orvosnak meg 1 arany kanalat testált. Szolgáiról úgy gondoskodott, hogy negyedévi fizetésüket adta nekik hagyatékul, a császár orvosát illetőleg pedig az volt az akarata, hogy a vele kötött egyezség szerint fizesék ki. Ezeken kívül a pozsonyi kórháznak hagyott 20 forintot.

Tartozott Thurzó Eleknek 400 forinttal s ennek törlesztésére, ha ugyan Thurzó el nem engedi, valamint a Horváth Márktól 400 arannyal s néhány ezüst serleggel alapított, eddig is elvégzett, de Frangepántól tökével még nem biztosított napi misére, valamint egyéb, pénzben tett hagyományai kielégítésére azt rendelte, adják el 1000 arany értékű, gyön-

gyökkel s egy gyémánttal díszített aranyos infuláját, 1 arany kelyhét és 2 arany misekannáját s a bevett pénz fordítsák a fizetésekre ; ha az nem volna elég, adják el ezüst pásztorbotját, füstölőjét is. Ha még mindig nem kerülne ki a hagyaték, adják el az egri egyháznak hagyott gyertyatartókat s ha még ezek ára sem volna elég, más ezüstjét is árusítsák el addig, míg mindenre jut. Egyéb tárgyaira azt rendelte, adják el őket s a mit kapnak értők, osszák szét a szegények közt.

Végző intézkedései végrehajtására Ferdinánd királyt, Nádasdy Tamást és Bentivogliót kérte meg.¹

Látván, hogy vége közeledik, megáldozott, felvette a haldoklók szentségeit. Mint a bécsi pápai követ Rómába írta, két nappal halála előtt összehívatta az összes síposokat, kürtösöket s két napon át zenéltetett magának, zenehang mellett akarván meghalni, hogy, szavai szerint, így hálálja meg Istennek, hogy kiveszi a világból.² Mikor következett be a halála, pontosan nem tudjuk, de mindenesetre még január végén, mert február 2-án Falconario Iván és Bentivoglio külön-külön elismervényt állítottak ki, hogy Nádasdy Tamás a Frangepán végrendeletében nekik hagyott értékeket kiutalta nekik.³

Sörös Pongrácz.

¹ *Pray* : Specimen hierarch. Hung., II. 79—81. l.

² III. Pál pápa és Farnese Sándor levelezése, 169. l.

³ Egyháztörtén. eml., IV. 200—201. l. — Elég feltűnő, hogy Ferdinánd királyhoz csak február 8-án érkezett meg a jelentés, hogy Frangepán meghalt.